

S2-opettajien käsityksiä puhekielen ja murteen opettamisesta

Maisterintutkielma

Niina Sillankorva

Suomen kieli

Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto

2015

Tekijä – Author Niina Anneli Sillankorva	
Työn nimi – Title S2-opettajien käsityksiä puhekielen ja murteen opettamisesta	
Oppiaine – Subject suomen kieli	Työn laji – Level maisterintutkielma
Aika – Month and year lokakuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 64
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tutkimus käsittelee suomi toisena kielenä -opettajien asenteita ja käsityksiä puhekielen opettamiseen liittyen. Kiinnostuksen huomiota siihen, miten opettajat suhtautuvat kielen alueelliseen vaihteluun ja omaan aluepuhekieleen. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: 1. Miten S2-opettajat suhtautuvat puhekielen ja murteen opettamiseen aikuisille maahanmuuttajille? 2. Miten S2-opettajat käsittelevät puhekieltä ja murretta opetuksessaan? 3. Millaisia käsityksiä S2-opettajilla on puhekielen roolista S2-oppijoiden elämässä?</p> <p>Suomen kielessä erot puhutun kielen ja normitetun yleiskielen välillä ovat melko suuret. Puhekielessä esiintyy myös paljon alueellista vaihtelua. Suomea toisena kielenä opiskelevan on opittava tulemaan toimeen kielen moninaisuuden kanssa ja löydettävä kommunikaation keinot lähiympäristössään.</p> <p>Puhekielen merkityksestä S2-opetuksessa on käyty keskustelua etenkin 1990-luvulla. Opetuksessa keskityttiin yleiskieleen. Yleiskieltä pidettiin kielimuotona, jonka avulla kielen oppija parhaiten hahmottaa kielen perusrakenteen ja sanojen merkitykset. Puhekielen opettamisen kannattajat perustelivat näkemystään sillä, että oppija tarvitsee puhekieltä tullakseen toimeen jokapäiväisissä viestintätilanteissa. Yleiskielinen puhe voi myös leimata maahanmuuttajan erilaiseksi. Puhekielellä on merkitystä myös opiskelijan identiteetin ja sen rakentumisen kannalta. Nykyään oppimateriaaleissa tuodaan yleensä jollakin tavalla esiin yleispuhekielen tyypillisimpiä piirteitä. Alueellisen vaihtelun roolia opetuksessa ei ole juuri tutkittu.</p> <p>Aineistoni koostuu seitsemästä noin puolen tunnin mittaisesta teemahaastattelusta, jotka tein aikuisten maahanmuuttajien S2-opettajille keväällä 2014. Haastateltavat toimivat opettajina kolmella eri paikkakunnalla: kaksi Kuopiossa, kolme Oulussa ja kaksi Turussa. Metodina tutkimuksessa on sisällönanalyysi sekä laadullinen asennetutkimus.</p> <p>Haastatellut pitävät tärkeänä sitä, että S2-oppija oppii puhekieltä ainakin tunnistamisen tasolla. Puhekielen opettamisen tavoista on kuitenkin erilaisia näkemyksiä. Osa opettajista totuttaa opiskelijoita puhekieleen käyttämällä sitä puheessaan, mutta ei käsittele puhekieltä tunneilla muulla tavoin. Toiset taas suosivat omassa puheessaan yleiskieltä, vaikka puhekieltä ja sen rakenteita käsitellään tunneilla. Puhekieli otetaan usein käsittelyyn siinä vaiheessa, kun opiskelijat esittävät siitä kysymyksiä. Aivan alussa puhekieltä ei yleensä opeteta, vaan sen määrä lisääntyy opiskelijoiden kielitaidon kehittyessä. Useiden rekistereiden pelätään kuormittavan opiskelijoita. Yleispuhekieltä opettajat pitävät aluepuhekieltä tärkeämpänä.</p> <p>Opettajien mukaan opiskelijat suhtautuvat positiivisesti puhekielen opiskeluun. Vaikka opiskelijat kokevat puhekielen vaikeaksi, he ilmaisevat kiinnostusta sitä kohtaan. Puhekieli koetaan merkityksellisenä, jotta kielen oppija selviäisi erilaisista viestintätilanteista omassa arjessaan.</p> <p>Tuloksista selviää, että yleiskielen asema S2-opetuksessa on vahva. Kirjallisen kulttuurin arvot näkyvät opettajien kommentteissa. Puhekielen oppimisen hyödyt tiedostetaan arjessa pärjäämisen kannalta, ja etenkin yleispuhekieli saa yleensä jonkin verran tilaa opetuksessa. Murteelle aikaa ei juuri jää.</p> <p>Tutkimus voi auttaa opettajia kiinnittämään enemmän huomiota opetettavan kielen muotoon ja aluepuhekielen merkitykseen.</p>	
Asiasanat – Keywords suomi toisena kielenä, puhekieli, murteet, asenteet, identiteetti	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	3
2.1	Suomen kielimuodot	3
2.1.1	Kielimuotojen nimitykset	3
2.1.2	Kielimuotojen tilanne Suomessa	4
2.2	Puhekieli S2-opetuksessa	6
2.2.1	Kielen opetuksen ja oppimisen tavoitteet	6
2.2.2	Puhekielen opetuksen taustaa ja teoriaa	7
2.2.3	Puhekieli oppimateriaaleissa	10
2.3	Kieli ja identiteetti	12
2.3.1	Identiteetin käsite	12
2.3.2	Murre ja identiteetti	12
2.3.3	Maahanmuuttajan kieli-identiteetti	13
2.3.4	Suomalaisten suhtautuminen S2-oppijan puheeseen	14
2.4	Asenteen käsite	15
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	16
3.1	Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset	16
3.2	Teemahaastattelu	16
3.3	Sisällönanalyysi ja laadullinen asennetutkimus	18
3.4	Tutkimukseen osallistujat	18
4	ANALYYSI	21
4.1	Opettajien murrekäsitykset	21
4.2	Opettajien suhtautuminen puhekielen ja murteen opettamiseen	25
4.2.1	Puhekielen ja yleiskielen roolit opetuksessa	25

4.2.2 Miksi puhekieltä opetetaan	27
4.2.3 Miksi puhekieltä ei opeteta tai se jää vähälle	29
4.2.4 Suhtautuminen aluepuhekielen opettamiseen	30
4.3 Puhekielen ja murteen käsittely opetuksessa	33
4.3.1 Opetuspuheen kielimuodot	33
4.3.2 Puhekielen opettaminen	36
4.3.3 Paikallisen murteen opettaminen	38
4.3.4 Kommentteja oppimateriaaleista	40
4.4 Puhekielen merkityksiä S2-oppijalle opettajien näkökulmasta	43
4.4.1 Arkielämä, motivaatio ja itseluottamus	43
4.4.2 Opettajien käsityksiä kantasuomalaisten suhtautumisesta S2-oppijoiden puhekieleen	45
4.4.3 Opettajien käsityksiä S2-oppijoiden suhtautumisesta puhekieleen	46
5 POHDINTA	50
5.1 Yhteenveto	50
5.2 Opettajien käsityksiin vaikuttavia tekijöitä	51
5.3 Pohdintaa puhekielen merkityksestä S2-opetuksessa	52
5.4 Tutkimuksen arviointia	54
LÄHTEET	56
LIITE. Haastattelukysymykset	

1 JOHDANTO

Suomen kielessä puhekieli ja normitettu yleiskieli eroavat melko paljon toisistaan. Kielen vaihtelu puhekielen sisällä on myös suurta: puhekielessä on eroja sekä eri alueiden että erilaisten sosiaalisten ryhmittymien välillä. Alueellisesti murteissa on suuria eroja niin sanastossa, kieliopissa kuin puhetavassakin. Suomen kielen vanhat paikallismurteet ovat heikentyneet, ja nykyään puhutaankin yleensä aluepuhekielistä.

Suomen kielen oppijalle puhekielen moninaisuus on haaste. 1990-luvulla alkanut murrebuumi on jopa lisännyt paikallismurteiden kuuluvuutta ja näkyvyyttä (Heikkinen & Mantila 2011: 153). Paikallinen puhekieli on suomea toisena kielenä puhuvalle yleensä se ensisijainen kieli, jota hän ympäristössään kuulee. Siksikin on tärkeää, että kielenoppija saa käsitystä tästä kielimuodosta ja oppii siten selviytymään paremmin juuri omassa lähiympäristössään.

Murteellisuus voidaan liittää myös paikallisidentiteettiin (Mantila 2004: 324). Murre on usein se kielimuoto, jota ihmiset käyttävät ystävien ja läheisten kanssa. Kotoutumisen kannalta maahanmuuttajan paikallisidentiteetin kehittäminen ja paikallisen puhetavan tunteminen voi olla tärkeä seikka. Lauranto (1995: 262) viittaa siihen, että pelkkä yleispuhekielinen malli voi leimata kielenoppijan pysyvästikin yhteisöstä poikkeavaksi, ikuiseksi ulkomaalaiseksi.

Etenkin alkuvaiheessa kielen oppijan on vaikea erottaa kielestä erilaisia koodeja. Opettaja joutuu usein käyttämään selkeää ja hidasta puhetapaa, jotta oppilaat pysyisivät mukana (Storhammar 1994: 164). Toisinaan kuuleekin suomen oppijoiden kommentteja siitä, että luokan ulkopuolella puhutaan aivan toisenlaista suomea kuin luokassa.

Maahanmuuttajien koulutusten opetussuunnitelmat antavat ohjeistusta siihen, mihin kielenopetuksessa pitäisi pyrkiä. Opetussuunnitelmien taustalla näyttävät vaikuttavan sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys ja funktionaalisen kielen oppimisen ihanne. Ne mainitaan aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2012: 16), ja samanlainen oppimiskäsitys käy ilmi myös maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen opetussuunnitelmasta (Opetushallitus 2008: 12). Puhekielen opettamisen osalta opetussuunnitelmiin jää kuitenkin paljon tulkinnanvaraa. Opettaja saa itse miettiä, mikä on tärkeää ja johtaa toivottuihin tuloksiin, ja minkä roolin hän kielen eri muodoille opetuksessaan antaa. Suomi toisena kielenä -opettajan on muodostettava oma kantansa suhteessa kielen variaatioon.

Tutkin maisterintutkielmassani, miten suomi toisena kielenä -opettajat suhtautuvat puhekieleen ja sen opettamiseen, sekä miten he käsittelevät sitä oppilaidensa kanssa. *Suomi toi-*

senä kielenä -käsitteestä käytän lyhennettä *S2*. Tarkastelen sekä yleispuhekielen että paikallisen puhekielen roolia opetuksessa. Tutkin myös sitä, millaisena opettajat näkevät puhekielen ja murteen merkityksen oppilaidensa elämässä. Tämä on merkittävää siksi, että opettajien käsitykset puhekielen oppimisesta ja sen merkityksistä vaikuttavat siihen, millaisia eväitä opiskelijat tunneilta saavat puhekielen käyttöön ympäristössään, ja millaisen suhteen he suomen kieleen muodostavat.

Olen haastatellut tutkimukseeni seitsemää suomi toisena kielenä -opettajaa kolmelta eri paikkakunnalta, jotka sijaitsevat eri murrealueilla: Kuopiosta, Oulusta ja Turusta. He kaikki opettavat suomea lähinnä melko alkeisvaiheissa: kotoutumis- ja työelämäkoulutuksissa, ammattiin valmentavassa koulutuksessa ja vapaamuotoisemman suomen kielen opetuksen parissa. Haastattelukysymykset muotoutuivat tutkimuskysymysten pohjalta. Tavoitteenani oli saada tulokseksi katsaus siitä, mikä on puhekielen ja murteen rooli aikuisten maahanmuuttajien *S2*-opetuksessa. Rajaan tutkimukseni opettajien käsityksiin ja asenteisiin, vaikka monia asioita olisi hyvä kysyä myös opiskelijoilta itseltään. Pyrin myös muodostamaan johtopäätöksiä siitä, mikä olisi kielen oppijan kannalta paras tapa käsitellä puhekieltä *S2*-opetuksessa. Tarkastelen opettajien vastauksia sen valossa, millaisia merkityksiä puhekielelle ja murteille on muissa tutkimuksissa annettu. Peilaan opettajien näkemyksiä kielikoulutusten opetussuunnitelmiin. Tutkimukseni on laadullinen ja se sijoittuu sosiolingvistisen asennetutkimuksen piiriin (Vesala & Rantanen 2007: 11–13; Pälli 1999: 123–125).

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Suomen kielimuodot

2.1.1 Kielimuotojen nimitykset

Tässä luvussa selvennän, mitä eri kielimuodon nimityksillä tarkoitetaan, ja millä tavalla käytän näitä käsitteitä omassa työssäni. Mielikäinen (1986: 238–241) jakaa kielimuodot neljään ryhmään: *yleiskieli*, *yleispuhekieli*, *aluepuhekieli* ja *paikallismurre*.

Kielitoimiston sanakirjan (2014) mukaan yleiskielellä tarkoitetaan suositusten mukaista, kirjoitettua tai puhuttua kieltä. Suomen yleiskieli on kehitetty suomen eri murteiden pohjalta, eikä siitä voi tunnistaa mitään yksittäistä paikallismurretta (Mielikäinen & Palander 2014: 33). Haastatteluissani käytin *yleiskieli*-termin rinnalla synonyymisesti *kirjakieli*-käsitettä. *Kirjakiellellä* viitataan yleensä normitettuun yleiskieleen; joskus sillä kuitenkin saatetaan tarkoittaa kaikkea kirjoitettua kieltä (Viinikka & Voutilainen 2013).

Normitetun yleiskielen rinnalla on puhekieliä, joita on käytännössä yhtä paljon, kuin on kielen puhujia. Puhekieltä on tutkittu vähemmän kuin yleiskieltä, ja sille on vaikeampi määrittellä normeja. Vaikka puhekieli on kielen primaari muoto, käsityksemme kielestä muodostuu paljon sen perusteella, mitä tiedämme kirjoitetusta kielestä. (Linell 1982: 230.) Hallidayn mukaan kirjoitetulla kielellä on ensisijainen asema kirjallisessa kulttuurissa elävien ihmisten ajattelussa. Puhuttu kieli koetaan siksi usein horjuvaksi ja rakenteettomaksi, vaikka se on sitä vain kirjalliseen kieleen nähden (Halliday 1996: 341, 367). Puhekielikin noudattaa vahvasti omia normejaan, vaikka se onkin alttiimpi muutoksille kuin kirjoitettu kieli (Linell 1982: 230; Karlsson 2006: 22).

Yleispuhekielellä tarkoitetaan yleensä kielimuotoa, jota puhutaan esimerkiksi televisiossa tai radiossa. Mielikäinen (1986: 240) määrittelee yleispuhekielen sellaiseksi kielimuodoksi, josta ei voi päätellä, mistä puhuja on kotoisin. Hiidenmaa (2005) antaa yleispuhekielelle kaksi merkitystä: Ensinnäkin käsitteellä voidaan viitata sellaiseen laajalevikkiseen epämuodollisen puhutun kielen muotoon, joka ei sisällä leimallisia alueellisia erityispiirteitä, mutta ei myöskään ole yleiskielen normien mukaista. Toiseksi sillä voidaan tarkoittaa puhuttua kieltä, joka myötäilee yleiskielen normeja. (Hiidenmaa 2005.) Tässä työssä yleispuhekieli-termillä viitataan ensimmäiseen merkitykseen: yleispuhekieli poikkeaa siis normitetusta yleiskielestä siltä

osin, että siinä käytetään puhekielisiä piirteitä, jotka ovat tyypillisiä lähes kaikkialla Suomessa. Yleispuhekieli on neutraali puhekielen muoto, eikä se leimaa käyttäjäänsä millään tavalla.

Kirjakielen ja puhekielen rajat ovat internetin ja sosiaalisen median myötä hämärtyneet: puhekieleen yhdistettyjä piirteitä käytetään myös kirjoitetussa tekstissä (esim. Viinikka & Voutilainen 2013).

Vaihtelevaan puhekieleen voidaan viitata monenlaisin termein. Sosiaalisilla ryhmittymillä, esimerkiksi ammattiryhmillä tai alakulttuureilla, on usein oma tapansa puhua. Näitä puhetapoja kutsutaan *sosiaalisiksi murteiksi* tai *slangeiksi*. Slangi viittaa tietyn erityisryhmän käyttämään puhekieleen. Kielitoimiston sanakirja selittää käsitteen *murre* jonkin alueen kielimuodoksi, joka poikkeaa selvästi yleiskielestä tai saman kielen muista esiintymismuodoista. *Paikallismurteella* viitataan yleensä vanhoihin, jo kadonneisiinkin paikallismurteisiin, kun taas *aluepuhekielellä* tai *aluemurteella* viitataan nykyisiin, jonkin verran lieventyneisiin paikallisiin puhekieliin (Mielikäinen 1986: 240–241).

Maallikot puhuvat kielestä epämääräisemmällä ja arkisemmilla käsitteillä kuin kielitieteilijät. Murteesta puhuttaessa suomalaiset käyttävät esimerkiksi ilmauksia *pääkaupunkiseudun murre*, *tuplakonsonantti* ja *puhua leveästi*. Maallikot kuvailevat murretta imitoimalla sitä ja käyttämällä hyvinkin affektiivisia ilmauksia. (Mielikäinen & Palander 2014: 26–28.)

Haastattelemieni opettajien työpaikat sijoittuivat perinteisen paikallismurrejaon mukaan kolmelle murrealueelle: savolaismurteet, pohjoispohjalaiset murteet sekä lounaismurteet. Kuopion haastatteluissa käytimme enemmän käsitettä *Savon murre*, joka on kansanomaisen ilmaus, kun puhutaan savolaismurteista. Oulu taas kuuluu pohjoispohjalaisten murteiden alueelle. Haastatteluissa puhuimme *Oulun murteesta* tai *Oulun seudun puhekielestä*. Turussa puhuimme *Turun murteesta*.

2.1.2 Kielimuotojen tilanne Suomessa

Yleiskieltä on pyritty normittamaan jo 1800-luvulla osana kansallisen identiteetin rakentamista. Kielenhuollon nimityksinä käytössä ovat olleet käsitteet *oikeakielisuus* ja *kielenpuhdistus* puristisen kielikäsityksen mukaisesti. Yleiskieltä pidettiin sivistyksen merkinä, ja sitä vaadittiin käytettäväksi myös julkisessa puheessa. Vieläkin elävä käsitys yleiskielen puhtaudesta ja oikeudesta juontaa tästä historiasta. Monet haluavat pitää tiukasti kiinni siitä kielimuodosta, jota pitävät puhtaana suomena. (Heikkinen & Mantila 2011: 38, 157, 167, 184.)

Suomen kielen murteet jaetaan perinteisesti itä- ja länsimurteisiin. Näiden pääryhmien sisällä on useita murreryhmiä. Vanhat murrealueiden rajat ovat paljolti hämärtyneet ja murre-

piirteet monilta osin lieventyneet. Etenkään kaupungeissa ja nuorten keskuudessa paikallismurteita ei välttämättä haluta niiden leimallisuuden vuoksi tuoda esiin vaan käytetään yleispuhekieltä (Mantila 2004: 335). Yleispuhekieli on neutraali kielimuoto. Se ei ole leimallisesti minkään alueen murretta, vaikka siinä eteläsuomalaiset piirteet ehkä korostuvatkin. Tyypilliseksi yleispuhekielen piirteiksi on mainittu esimerkiksi me-passiivi (*me mennään, me lähdetään*), persoonapronominien pikapuhemuodot (*mä, sä, se*) ja i:n loppuheitto (*kaks, hyppäs*). (Esim. Mantila 2004: 325–326.)

Murteiden jonkinasteisesta tasoittumisesta huolimatta eri puolilla Suomea on edelleen omia voimakkaita ja eläviä murrepiirteitä. On totuttu ajattelemaan, että oikeaa murretta on se, mitä puhuttiin sata vuotta sitten. Yhtä oikeaa murretta on kuitenkin se kielimuoto, mitä puhutaan nyt. Kieli muuttuu jatkuvasti, joten puhekieli on nyt jonkin verran toisenlaista kuin sata vuotta sitten. (Pajarinen 1996: 26.) Monet samat murrepiirteet kuitenkin elävät ja kuuluvat nykyäänkin paikallisten puheessa.

Turku on osa lounaismurteiden aluetta. Lounaismurteet jaetaan pohjoisryhmään ja itäryhmään. Ryhmien väliin jää hämäläiskiila, joka ylittää Turkuun asti. Turun murteessa on siksi paljon myös hämäläisiä piirteitä. Turun murteen leimallisia piirteitä ovat esimerkiksi loppuheitto (*nuar papp*), jälkitavujen pitkien vokaalien lyhentyminen (*hyppää – hyppä, kalaa – kala*) ja sananloppuisen n:n katoaminen (*poja auto*). (Wiik 2006: 201–203.) Lounaismurteita on viime aikoina tehnyt tunnetuksi murrerunoilija Heli Laaksonen.

Oulu sijaitsee pohjoispohjalaisten murteiden alueella. Oulun puhekieli on siinä mielessä sekamurre, että siinä on runsaasti sekä itäisiä että läntisiä piirteitä. Oulun murteelle tyypillisiä piirteitä ovat esimerkiksi svaavokaali (*jalaka, vanaha, kylmä*), inessiivin lyhentynyt muoto (*Oulusa*), diftongin muutokset (*maitua, pimiä*) ja yleisgeminaatio (*mittään, talloon*). (Wiik 2006: 328–331.)

Kansankielisellä termillä *savon murre* tarkoitetaan lähinnä pohjoissavolaisia murteita. Savon murre yhdistetään usein Kuopioon, joka onkin vahvaa pohjoisten savolaismurteiden aluetta. Pohjois-Savon murrepiirteisiin kuuluvat esimerkiksi yleisgeminaatio (*kalloo, opettajaan*), liudennukset (*tul'*), yleiskielestä poikkeava imperatiivin muoto (*antooten, antakkee*), svaavokaali (*kolome, jalaka, kylmä*), pitkien vokaalien diftongiutuminen (*suaha, soaha*) ja diftongin muutokset (*paejat*). Monikon persoonapronomininit ovat *myö* 'me', *työ* 'te' ja *hyö* 'he'. Jälkitavujen vokaaliyhtymät oikenevat: *korkee, verkkoo*. Yksikön kolmannen persoonan preesensmuodossa e vaihtuu ö:ksi: *käsköö, tulloo, männöö*. (Wiik 2006: 363.)

Savon murteen yhteydessä puhutaan usein myös savolaisesta luonteesta ja tavasta ilmaista itseään. Nupponen on väitöskirjassaan tutkinut kansan käsityksiä savolaisten ilmaisu-

tavoista: suoruudesta ja selvyydestä, puheen määrästä ja huumorista. Kansan käsityksen mukaan savolaiset esittävät asiansa epäsuorasti, mitä kuvataan myös kiertelyksi ja kaarteluksi. Savolaiset myös puhuvat paljon ja ilmaisevat asiansa monisanaisesti. (Nupponen 2011: 189–220.)

Niin sanotun murrebuumin myötä 1990-luvulta lähtien on julkaistu paljon murteella kirjoitettuja teoksia: sarjakuvia, uskonnollisia tekstejä ja murreanakirjoja (Mantila 2004: 336). Aku Ankka -sarjakuvia on käännetty usealle murteelle (esim. Voe tokkiisa, Aku 2004; Avojalakanen ankka 2002; Kyä viksup päriää 2001). Murteet saavat näkyä ja kuulua myös televisiossa ja radiossa sekä blogeissa. Mainokset hyödyntävät murteita ja niille annettuja merkityksiä mielikuvien luomisessa. (Heikkinen ym. 2011: 150–151, 155.) Murteella tehdään myös musiikkia; esimerkiksi teuvalaisen Elonkerjuu-yhtyeen kappaleissa erottuu eteläpohjalainen murre.

2.2 Puhekieli S2-opetuksessa

2.2.1 Kielen opetuksen ja oppimisen tavoitteet

Kieli on ennen muuta kommunikaation väline. Kielitaito nähdään S2-opetuksessa vuorovaikutustaitona, jota tarvitaan, jotta voidaan välittää viestejä ihmisten välillä. Dialogisuuden mukaan kieli syntyy vuorovaikutuksessa. Se siis tavallaan luodaan joka puhetilanteessa uudelleen. (Nissilä, Martin, Vaarala & Kuukka 2006: 42.)

S2-opetuksen tavoite on oppia toimimaan suomenkielisessä ympäristössä, ymmärtämään ja käyttämään kieltä sopivalla tavalla tilanteen mukaan. Funktionaalisen lähestymistavan mukaan kielen opetuksessa valmennetaan opiskelijoita toimimaan niissä tilanteissa, joita he arjessaan ja elämässään kohtaavat. Tärkein oppimisympäristö on tällöin kieliympäristö luokan ulkopuolella. Opetuksessa pyritään vastaamaan opiskelijan sen hetkisiin viestintätarpeisiin ja autetaan jäsentämään sitä kieltä, jota he arjessaan kohtaavat. (Aalto, Mustonen & Tukka 2009: 403–404.)

Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2012: 11) määrittelee kotoutumiskoulutuksen tavoitteeksi sellaisten kielellisten ja kulttuuristen valmiuksien kehittämisen, että maahanmuuttaja niiden avulla selviytyisi jokapäiväisen elämän tilanteissa, työelämässä ja mahdollisissa jatko-opinnoissa. Kielen oppiminen on tärkeä osa kotoutumista. Opetussuunnitelma pohjautuu sosiokonstruktivistiseen

oppimiskäsitykseen. Sen mukaisesti oppiminen on opiskelijan ja hänen ympäristönsä välinen vuorovaikutusprosessi (Opetushallitus 2012: 16).

Konstruktivismilla tarkoitetaan Kauppilan (2007: 36) mukaan sitä, että ihminen rakentaa mielessään käsityksen ympäröivästä maailmasta. Konstruktivistinen oppimiskäsitys painottaa siis oppijan omaa aktiivista roolia tiedon rakentajana. Opiskelija muokkaa ja kytkee saamaansa uutta informaatiota osaksi aikaisempaa tietoaan ja käsityksiään. Sosiokonstruktivismi taas korostaa vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden merkitystä oppimisessa. Ihminen oppii vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Kauppila 2007: 36–37, 48.)

Viestintätaitojen oppiminen on ensisijainen tavoite kotoutumiskoulutuksessa. Kielen oppiminen kytketään voimakkaasti lähiympäristöön. Kohdekielisen ympäristön tulisi olla koko ajan mukana opetuksessa, koska se tarjoaa paljon mahdollisuuksia kieli- ja viestintätaitojen harjoitteluun. Pragmaattisen ja sosiolingvistisen kompetenssin merkitystä korostetaan. (Opetushallitus 2012: 24.)

Sosiolingvistinen kompetenssi tarkoittaa sitä, että hallitsee kielen konventioita ja pystyy sopeuttamaan kieltään tilanteen mukaan. Se tarkoittaa herkkyyttä havaita kielen murteita, rekistereitä ja muuta variaatiota. Se on kykyä tulkita kulttuurisia viittauksia ja kielikuvia. (Bachman 1990: 94–95.) Nissilän ym. (2006: 46) mukaan tilanteisen kielitaidon hallinta on maahanmuuttajalle tärkeä kotoutumisen kannalta.

Pragmaattiset taidot ovat kykyä käyttää kieltä sopivalla tavalla erilaisissa kommunikointitilanteissa ja konteksteissa. Taitoihin sisältyvät keskustelu- ja vuorovaikutusstrategiat. Konteksti vaikuttaa siihen, millaisia ilmauksia on sopivaa käyttää ja miten niitä tulkitaan. Kontekstiin kuuluu kaikki, mikä tilanteessa voi jotenkin vaikuttaa viestinnän kulkuun, fyysisestä tilasta ja aiemmista keskustelunaiheista keskustelijoiden asentoihin ja yleistietämykseen. Kun kieltä opitaan vuorovaikutuksessa, samalla opitaan, mitä kielellä voi tehdä eri tilanteissa. (Loukusa, Paavola & Leiwo 2011: 13–14.)

Erilaiset, usein tiedostamattomatkin valinnat antavat kuvaa kielenkäyttäjistä. Suurin osa kielenkäytöstä opitaan todellisissa tilanteissa kokemuksen kautta – tarkkailemalla, yrittämällä ja erehtymällä. (Nissilä ym. 2006: 40.)

2.2.2 Puhekielen opetuksen taustaa ja teoriaa

Lähtökielten kirjo S2-opetuksessa on laaja. S2-opetus lähti kehittymään 1990-luvulla maahanmuuton ja pakolaismäärien kasvun myötä. Myös puhekielen opettamiseen alettiin kiinnittää enemmän huomiota osana kielen opetusta. Taustalla on tavoite opettaa selviytymiskielitai-

toa, jolla maahanmuuttaja nopeasti oppisi toimimaan suomeksi luokan ulkopuolella. Puhekielen opettamisen tarpeesta käytiin vilkasta keskustelua S2-opetuksen kentällä 1990-luvun alkupuolella (esim. Richardson 1993; Silfverberg 1993; Lauranto 1995).

Puheen opetuksen päämäärä on Richardsonin (1993: 34) mukaan puheen ymmärrettävyys. Kuulijoiden on pystyttävä vastaanottamaan viesti vaivatta, jotta keskustelu olisi mielekästä. Ymmärrettävyyden lisäksi puheen tulisi olla sosiaalisesti hyväksyttävää. Richardson (1993: 38–39) pohtii puheen oppimisen tavoitteita. Tärkeänä sosiaaliselle hyväksyttävyydelle hän pitää sitä, mitä kohdekielen varianttia oppijan puhe muistuttaa. Hyvä ääntämys herättää myönteisiä arvioita puhujasta, liian tarkka ääntämys taas voisi herättää kokemuksen, että puhuja tunkeutuu liian syvälle uuden kielen kulttuuriin. Richardsonin mukaan on siis mahdollista, että kielen oppija oppii puhumaan suomea joidenkin mielestä liiankin hyvin.

Richardson muistuttaa, että puhuminen ei ole äidinkielelläkään täydellistä, jos vertailukohtana on kirjallinen viestintä. Puhutut lauseet harvoin ovat täydellisiä, puhujat epäröivät ja muuttavat lauseen rakennetta kesken kaiken. Yksittäisiä sanoja tai äänneitä ei äännetä selvästi ja puheen loput saattavat hukkua puheen nopeudenkin vuoksi. (Richardson 1993: 38.)

Opetettavan puheen kielimuodosta on esitetty erilaisia näkemyksiä. 1990-luvulla painotettiin paljon sitä, että opettajan tulee antaa opiskelijoilleen yleiskielen malli. Yleiskieli opetetaan silloin ensisijaisena kielimuotona, ja puhekieli taas opitaan ympäristöstä. Puhekielen tai etenkin murteen opetusta koulussa ei nähty tarpeellisena, koska koettiin, että on tärkeämpää oppia yleiskieli. Silfverberg painottaa kirjakielen hallinnan merkitystä hyvän kielitaidon perustana. Hänestä oppilaiden on hyvä tiedostaa kielen vaihtelu, mutta heitä ei pitäisi kannustaa puhekielen käyttöön. Puheesta voi päätellä ihmisen sivistystason ja sillä saattaa leimata itsensä kuuluvaksi ryhmään, johon ei haluaisi kuulua. Lisäksi puhekieli sietää virheitä kirjakieltä huonommin. Näin ollen ulkomaalaisen on turvallisinta käyttää kirjakieltä. (Silfverberg 1993: 251–252.)

Karanko ja Korpela (1995: 25) neuvovat S2-opettajia, että he käyttäisivät yleiskieltä. Yleiskielen kautta myös kirjojen teksti tulee ymmärrettäväksi. Samalla he kannustavat käyttämään opetuksen perustana todellisia puheenkäyttötilanteita. Opetus pitäisi siis perustaa todellisiin tilanteisiin, vaikka yleiskielen käyttö puheessa ei vastaa todellisuutta. Karanko ja Korpela (1995: 25) jatkavat, että maahanmuuttajat oppivat ymmärtämään paikkakunnan puhekieltä koulun ulkopuolellakin. Koulussa kuitenkin tulee heidän mukaansa opettaa tiedostamaan kielen vaihtelua ja kirjoitetun ja puhutun kielen työnjakoa, vaikka varsinainen puhekielen opetus jätetäänkin ympäristön tehtäväksi. Samalla linjalla on Talvitie (1995: 40): opetustilanteessa käytetään yleiskieltä, koska se on selkeää ja paljastaa parhaiten kielen rakenteen ja

sanojen merkitykset. Hänen mielestään oppilaita pitää kuitenkin tutustuttaa myös asuinseudun puhekieleen. Koska maahanmuuttaja kuulee ympärillään monenlaista puhekieltä, opettajan tulee antaa koulussa huolitellun yleiskielen malli. (Talvitie 1995: 40.)

Lauranto sen sijaan esittää, että opetuksessa on tuotava esille kielellinen variaatio. Oppija tarvitsee tietoa kielen eri rekistereistä tullakseen toimeen jokapäiväisissä viestintätilanteissa. Pelkästään kirjakieltä opettamalla opiskelijat oppivat puhumaan tavalla, joka on viestintätilanteelle vieras. Jos puhekieltä ei opeteta kirjakielen ohessa, oppilailta evätään mahdollisuus yrittää integroitua kielellisesti suomalaiseen yhteiskuntaan. S2-opetuksen pitäisi kuitenkin tehdä integroituminen mahdollisimman helpoksi ja vaivattomaksi. (Lauranto 1995: 261–263.)

Marja-Terttu Storhammar (1994) tutki lisensiaatintyössään yleiskielen ja yleispuhukielen suhdetta opetuksessa. Hän pohtii syitä, miksi opettajat käyttivät enemmän yleiskieltä ja välttelivät puhekieltä. Opettajat vetoavat siihen, että useamman kielimuodon rinnakkainen opiskelu on opiskelijalle liian raskasta. Kun opiskelija oppii yleiskielen hyvin, ympäristö kylä opettaa hänelle puhekielen. Ulkomaalaisen käyttämälle murteelle saatettaisiin myös naureskella. (Storhammar 1994: 163–176.)

Storhammarin (1994: 161–162) mukaan yleiskielisyys voi olla sidoksissa opettajan rooliin. Puhekieltä käytettiin enemmän oppitunnin siirtymävaiheissa sekä opettajan ja oppilaan kahdenkeskisissä keskusteluissa. Storhammar käsitteli myös sitä, kuinka rekisteri *lipsahti* toisinaan puhekieliseksi. Tutkimuksessa haastateltujen käyttämä sanavalinta jo paljastaa, kuinka puhekieli nähtiin vääränä rekisterinä, johon välillä vahingossa sorruttiin.

Myös Ventän (2007: 143–144) mukaan opettajan puhe on yleensä melko yleiskielistä, vaikka halua puhekielen opettamiseen olisi. Etenkin kielen oppimisen alkuvaiheessa on vaikeaa erottaa kielestä erilaisia koodeja. Opettaja joutuu usein käyttämään erityisen selkeää ja hidasta puhetapaa, jotta oppilaat ymmärtäisivät. Lehtonen (2015: 213) huomauttaa, että yleiskieleen on liitetty oikeellisuus ja selkeys, ja siksi sitä on pidetty opetukseen sopivana rekisterinä. Yleiskielisyys voi Lehtosen mukaan johtua siitä, että S2-opettajat sosiaalistuvat alan vakiintuneeseen yleiskieliseen rekisteriin jo opetusuransa alkuvaiheessa. Osittain ilmiössä on todennäköisesti kyse automaattisesta reaktiosta pyrkiä yksinkertaistamaan omaa kieltä. (Lehtonen 2015: 218.)

Kuukka (1995: 35–36) puhuu puhekielen ja sen vaihtelun ymmärtämisen tärkeydestä: ihannetilanteessa lähdetään ulos toimittamaan asioita, jolloin autenttisissa tilanteissa oppilas tottuu kuulemaan elinympäristönsä puhekieltä, murretta tai slangia. Näitä tilanteita voidaan jälkikäteen käydä läpi ja selvittää outoja sanoja ja ilmaisuja.

Variaation havainnointiin on alettu myöhemmin kiinnittää enemmän huomiota. Variaation opettamista pidetään hankalana, koska variaatiosta suuri osa on tiedostamatonta. Sitä voi kuitenkin opettaa ohjaamalla opiskelijoita havainnoimaan, analysoimaan ja kokeilemaan erilaisia ilmaisuja (Nissilä ym. 2006: 147).

Aikaisemmin äidinkielen opetuksessa odotettiin opettajan käyttävän pelkästään yleiskieltä (Lauranto 1995: 261). Puhekulttuuri on tästä kuitenkin muuttunut. Myös tiedotusvälineissä käytetään nykyään yleispuhekieltä. Yleiskieltä ei kuule juuri muualla puhuttuna kuin hyvin virallisissa julkisissa puhetilanteissa. Puhekultuurin muuttuminen heijastuu myös S2-opetukseen.

Karlssonin (2006: 22) mukaan puheella on kielioppinsa. Puhutun ja kirjoitetun kielen normit eroavat toisistaan, mutta molemmissa on kyse normatiivisesta käyttäytymisestä. Pänkäläinen (2004: 63) toteaa, että vaikka syntyperäisten keskusteluissa puhekielen kielioppi on kirjoittamattomana normistona olemassa, toisen kielen oppijoiden tarpeisiin tällaista kielioppia tarvittaisiin auki kirjoitettuna.

Puhekieltä S2-opetuksessa alueellisen vaihtelun näkökulmasta ei ole kovin paljon tutkittu. Aiheesta on tehty joitakin opinnäytetöitä lähinnä yleisemmin kielen variaatioon liittyen: Kyykkä (2001) käsitteli gradussaan opettajien ja opiskelijoiden näkemyksiä kielen variaatiosta ja sen opettamisesta.

2.2.3 Puhekieli oppimateriaaleissa

Nissilän ja muiden mukaan oppimateriaalin tulisi olla autenttista. Sen pitäisi jäljitellä aitoja kielenkäyttötilanteita, ja materiaalien olisi siksi hyvä olla autenttisia eikä vain opetusta varten laadittuja. (Nissilä ym. 2006: 71.)

Useimmissa suomen kielen oppimateriaaleissa puhekielen tavallisimmat yleiskielestä poikkeavat piirteet ovat nykyään tavalla tai toisella esillä. Koska haastateltavani opettavat suomea lähinnä melko alkeisvaiheissa, tarkastelen muutamien alkeisvaiheen suomen kielen oppikirjojen tapoja lähestyä puhekieltä.

Hyvin menee (Heikkilä & Majakangas 2008) on suosittu oppikirjasarja, jota käytetään paljon aikuisten maahanmuuttajien kielen opetuksessa. Joillakin haastateltavistani oli tämä kirja käytössä. Kirjan tekstit ovat pääosin yleiskielisiä. Puhekieli on mukana erillisissä puhekielikohdissa kappaleiden loppuissa. Esimerkiksi verbejä käsiteltäessä opetetaan yleisimmät sellaiset verbit, joiden puhekielinen muoto poikkeaa yleiskielestä: *mä meen, mä tuun, mä katon, mä tarvin / mä tartten*. (Heikkilä & Majakangas 2008: 49.) Yleiskielisyydestään huoli-

matta dialogit ovat mielestäni luontevia ja sisältävät myös keskustelupartikkeleja. Puheelle tyypillisiä rakenteita esiintyy dialogeissa paljon, esimerkiksi lauseen aloittamista konjunktiolla tai pa/pä-päätteitä.

Aletaan ja jatketaan! Suomen kielen oppikirja (Bessonoff & Hämäläinen 2011) käsittelee pääasiassa yleiskieltä mutta esittelee myös puhekieltä melko laajasti. Yleiskielisille teksteille ja ilmaisuille annetaan monessa kohtaa rinnalle yleispuhekielisiä vastineita, ja puhekielen rakenteita selitetään yleiskielen ohella. Esimerkiksi *voimmeko jo lähteä* -lauseelle annetaan vastineeksi *voidaanks me jo lähteä*. Kirjan alkutervehdyksissä opettajalle ja opiskelijalle kehoitetaan kiinnittämään huomiota kielen vaihteluun eri puolilla maata. Opiskelijaa ohjeistetaan käyttämään alussa rauhassa kirjakieltä, joka on kaikille suomalaisille yhteinen kielimuoto. Hänelle myös luvataan, että hän oppii vähitellen mukauttamaan puhettaan ympäristönsä mukaiseksi, jos asuu Suomessa. Opettajaa kannustetaan valaisemaan opiskelijoilleen kirjassa esitellyn yleispuhekielen lisäksi myös paikallista puhetapaa. (Bessonoff & Hämäläinen 2011: 5–9.)

Suomen mestari 1 (Gehring & Heinzmann 2013) on hyvin yleiskielinen. Kaikki kirjan tekstit, dialogit ja asiointiharjoitukset käydään yleiskielellä. Kirjan lopussa on lyhyt osio, jossa esitellään yleispuhekieltä ja sen tavallisimpia piirteitä. Kielen vaihteluun kirjassa ei puututa millään tavalla.

Pelkästään puhekieleen keskittyvää oppimateriaalia on myös julkaistu jonkin verran. Puhekielen oppimateriaalit pohjautuvat yleispuhekieleen ja paljolti myös pääkaupunkiseudun puhekieleen, kuten esimerkiksi *Kato hei: Puhekielen alkeet* (Berg & Silfverberg 2004). Myös puhekieleen keskittyviä kielikursseja on järjestetty. Yleispuhekielinen on myös Ylen *Suomen suomea* -ohjelma (Silfverberg, White & Sovijärvi 2003). Opettajilta todennäköisesti löytyy myös omia julkaisemattomia puhekielen materiaaleja, joissa omakin asuinalue on saatettu huomioida.

Alueelliseen vaihteluun puututaan oppimateriaaleissa vähän, eikä murteellista oppimateriaalia juuri ole julkaistu. Myllymäki (2012) on tehnyt monimuotogradun Kaustisen murteen opettamiseen S2-oppijoille. Gradun oppimateriaalin murteellisuus menee kuitenkin melko pitkälle; rohkenen olettaa, ettei sen kieli täysin vastaa nykypäivän kieltä ja Kaustisen nykytodellisuutta.

Opetettavan kielen muotoja on tarkasteltu lähinnä oppimateriaalien dialogeista tehdyissä tutkielmissa. Pänkäläinen (2004) teki gradussaan havainnon, että oppimateriaalien dialogien rakentuminen ei vastaa autenttisten keskustelujen rakentumista. Dialogit eivät tutkimuksen mukaan toimi elävän kohdekielisen keskustelun malleina, vaan ne toimivat enemmänkin sa-

naston ja rakenteiden oppimisen keinona. Myös Tanner (2012: 39) on todennut, etteivät oppimateriaalien dialogit vastaa autenttisia keskusteluja. Kirjakieliset dialogit eivät ole uskottavia, kun kyse on puhutun kielen muodosta. Esimerkiksi *minä*-muodon käyttö puheessa antaa usein korostetun painokkaan vaikutelman, kun puhutussa kielessä pronominin neutraalimpi muoto olisi *mä*. (Tanner 2012: 44.)

2.3 Kieli ja identiteetti

2.3.1 Identiteetin käsite

Ymmärrän identiteetin muuttuvana ilmiönä, sen sosiologisessa merkityksessä. Sosiologisen näkemyksen mukaan identiteetti rakentuu yksilön ja yhteisön välisessä vuorovaikutuksessa. Yksilöllä on siis oma minänsä, mutta se muokkautuu suhteessa ympäristöönsä. (Hall 1999: 22.) Ympäröivän kulttuurin yhteisöt ja niiden diskurssit ja representaatiot vaikuttavat identiteetin rakentumiseen (Iskanus 2006: 44).

Kokemus identiteetistä on toisaalta yksilöllinen, mutta se on myös muiden ihmisten määrittelemä, ulkopuolelta määritelty (Pöyhönen 2004: 133). Hallin (1999: 22) mukaan identiteetti on historiallisesti määrittynyt:

Subjekti ottaa eri identiteettejä eri aikoina, eivätkä nämä identiteetit ryhmitä eheäksi kokonaisuudeksi minkään eheän 'minän' ympärille. Sisällämme on ristiriitaisia ja eri suuntaan tempoilevia identiteettejä, minkä vuoksi identifikaatiomme vaihtelevat jatkuvasti.

Identiteetti on jotain, mikä kertoo, miten poikkeamme muista ja miten olemme samanlaisia. Siten identiteetti määrittelee myös erilaisuutta pyrkiessään määrittelemään samankaltaisuutta. (Pöyhönen 2004: 133.)

Kieli-identiteetti tarkoittaa sitä, millaisen merkityksen käyttäjä tietylle kielelle antaa itseensä nähden, ja millaisena hän näkee oman paikkansa tietyn kielen puhujana. Kielen avulla ihminen rakentaa, kertoo ja jäsentää uudelleen kokemuksiaan, minkä takia kieli onkin tärkeä osa ihmisen identiteettiä (Prescher 2007: 193).

2.3.2 Murre ja identiteetti

Murteella luodaan identiteettiä. Niihin yhdistyy mielikuvia, ja niillä representoidaan haluttuja ominaisuuksia itsessä. Erilaiset puhekielen piirteet kantavat mukanaan kulttuurisia merkityk-

siä. Puhekielen piirteet määrittävät siis käyttäjänsä, ja ne voivat leimata puhujaa sosiaalisesti. Yksilö voi näitä piirteitä joko tietoisesti tai tiedostamatta käyttämällä osoittaa identiteettiään ja persoonallisuuttaan. (Mantila 2004: 323, 329.) Lappalaisen (2004: 35) mukaan kielen variaatio voidaan nähdä resurssina, jonka avulla rakennetaan erilaisia diskurssi-identiteettejä. Mantila (2004) on tehnyt tutkimusta siitä, millä tavoin puhekielen piirteet rakentavat erilaisia sosiaalisia identiteettejä. Maalaisuutta tai maskuliinisuutta voidaan korostaa esimerkiksi svävöitä ja yleisgemiinisuutta käyttämällä. Kaupunkilaisuuteen sekä feminiinisuuteen sen sijaan yhdistetään jälkitavujen a-loppuisten vokaaliyhtymien monoftongiutuminen (*järvee, puuroo*). (Mantila 2004: 329.) Voimakas murre on identiteettikysymys, niin kuin on kirjakielen käyttäminenkin.

Paikallismurteiden avulla voidaan luoda ja vahvistaa paikallista identiteettiä. Ketolainen (2000: 59–60) on todennut, että puhekielen käyttö paikallislehdissä lisää lukijoiden yhteenkuuluvuuden tunnetta ja vahvistaa heidän tärkeitä arvojaan ja asenteitaan.

Monet paikkakunnat luovat imagoaan murteen avulla. Raumalle johtavan tien varrella olen törmännyt tervetulo-merkkiin ”ol guin gotonas” ja Ylivieskassa taas on viesti tulijalle ollut ”tulukaa ihimeesä kahtoon!” Savolaisiin yhdistetään lupsakkuus ja epäsuoruus, ja tätä hyödynnetään esimerkiksi tv-sarjoissa ja kirjallisuudessa mielikuvan rakentamisessa.

2.3.3 Maahanmuuttajan kieli-identiteetti

Maahanmuuttaja rakentaa omaa identiteettiään ja hakee paikkaansa Suomessa maahanmuuttajana, oman kotimaansa edustajana ja uutena suomalaisena. Kotoutuminen on prosessi, joka edistyy sitä mukaa, kun kieli ja kulttuuri käyvät tutuiksi ja alkavat vähitellen tuntua enemmän omilta. Maahanmuuttaja voi valita tullessaan monta suhtautumistapaa uuteen kieleen. Suurin osa kokee uuden kielen oppimisen hyödylliseksi, mutta esimerkiksi englannin puhuja voi kokea pärjäävänsä hyvin englannillakin.

Oppijan taustan ja asenteiden lisäksi identiteetin rakentumiseen vaikuttaa se, miten hänet otetaan uudessa ympäristössä vastaan. Identiteettejä luodaan myös ulkoapäin. Lähtökohdat kotoutumiseen ovat hyvin erilaisia ja ne vaikuttavat siihen, miten maahanmuuttaja pystyy identiteettiään rakentamaan. Kriisialueilta saapuneilla on usein myös traumaattisia kokemuksia käsiteltävänä, mikä hidastaa uuteen maahan sopeutumista. Aikuisten maahanmuuttajien kokemuksissa identiteetti ja itsetuntemus ovat eniten koetuksella, koska oma kulttuuri- ja kieliympäristö on jäänyt taakse, ja pitäisi nopeasti päästä sisälle uuteen kieleen ja kulttuuriin (Block 2009: 75).

Kielellinen variaatio heijastaa puhujan identiteettiä, ja puheella voidaan ilmaista kuulamista johonkin ryhmään. Suomen kielen oppijan tulisi ymmärtää erilaisia puhetapoja ja niiden merkityksiä. Oppija voi omaksua paikkakuntansa tai viiteryhmänsä puhetavan, mutta hän tarvitsisi siitä enemmän tietoa. Kielen oppija on altavastajaan asemassa äidinkielenään puhuvia vastaan. Hän kokee helposti, että ei pysty ilmaisemaan sitä, mitä haluaa sanoa, ja pelkää leimautuvansa yksinkertaiseksi. Tämä kannustaa toisaalta myös oppimaan lisää. (Nissilä ym. 2006: 146.)

Maahanmuuttaja saattaa joskus vastustaa puhekielen opetusta johtuen lähtömaansa asenteista (Nissilä ym. 2006: 146). Hän on ehkä oppinut, että puhekieli kuuluu alemmille sosiaaliluokille, ja kokee siksi, että puhekieltä opettamalla hänet yritetään sijoittaa johonkin alempaan luokkaan yhteiskunnassa. Suomessa yleispuhekieli ei kuitenkaan leimaa mihinkään ryhmään, vaan täysin yleiskielinen puhe olisi leimallisempaa. Murteellisuutta ei yleensä myöskään koeta negatiivisena, vaan murteet kiinnostavat ihmisiä (Nupponen 2011: 63).

Sekä kielen oppijoiden että äidinkielisten kieli- ja murreidentiteettejä on tutkittu ja niistä on tehty useita graduja. Haapasen gradun (2014) mukaan monikieliset lukiolaisnuoret kokivat ulkopuolisuuden tunnetta etenkin kielitaidon puutteiden vuoksi. Myös Tuonoson (2002: 62–63) tutkimuksessa ruotsinsuomalaisten kieli-identiteetin ja etenkin suullinen suomen kielen taidon välillä oli nähtävissä selvä yhteys. Toiseksi merkittäväksi tekijäksi kielellisen identiteetin muodostuksessa Tuononen nostaa yksilön oman asenteen sekä motivaation ylläpitää suomen taitoa.

Iskaniuksen (1999: 177) tutkimuksessa venäjänkieliset maahanmuuttajanuoret asennoituivat suomen kieleen hyötynäkökulman eli kielen instrumentaalisen funktion kautta. Koulun rooli näyttäytyi tärkeänä vieraskielisten oppilaiden kulttuurisen identiteetin tukemisessa. Kieli-identiteetin rakentumiseen vaikuttaviksi tekijöiksi tutkimuksessa nousevat kielen käyttö eri tilanteissa, kielen käytön useus sekä kieli- ja kansallisuusasenteet. (Iskanius 1999: 179.)

2.3.4 Suomalaisten suhtautuminen S2-oppijan puheeseen

Suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajan puhekieleen on tutkittu eniten työnantajien asenteiden osalta. Kokkosen (2007: 253) mukaan työnantajat arvioivat työnhakijan kielitaitoa kommunikaation toimimisen ja puheen sujuvuuden perusteella. Vuorovaikutuksen sujuvuus ja sosiokulttuurinen tieto ovat työhaastatteluissa merkityksellisiä (Kokkonen 2007: 253). Oman puheen tuottamista tärkeämpänä työnantajat vaikuttavat pitävän kykyä ymmärtää suomenkielistä puhetta. Koska työhaastattelun normaali rekisteri on yleispuhekieli, oppikirjamainen kie-

lenkäyttö saattaa kiinnittää huomiota ja johtaa vääriinkin tulkintoihin puhujan persoonallisuudesta. (Halonen & Kokkonen 135–136.) Myös Hartikaisen ja Heinosen gradussa (2009: 50–51) selvisi, että työnantajat painottavat ennen muuta puheen sujuvuutta. Työnantajat yhdistävät sujuvuuden myös puherohkeuteen: puhetta pitäisi pystyä tuottamaan riittävän nopeasti ja spontaanisti, virheitä pelkäämättä. Palvelualoilla työskentelevän on myös osattava muokata puhettaan tilanteen ja paikan mukaan. (Hartikainen & Heinonen 2009: 50–51.)

Kansanlingvistiikan piirissä on tutkittu, mihin maallikot kiinnittävät huomiota maahanmuuttajan puhumassa kielessä. Tulokset ovat olleet osin ristiriitaisia, mutta yhtenäisyyttä on löytynyt siinä, että maallikot keskittyvät viestin välittymiseen ja havaitsevat ymmärtämistä vaikeuttavat virheet. (Halonen & Kokkonen 2008: 131.) Ensisijaisesti syntyperäiset kielenpuhujat arvioivat maahanmuuttajan puheen taitotasoa prosodian perusteella, koska se on puheessa koko ajan läsnä (Aho 2004: 11).

Syntyperäisen suomalaisen korvissa liian huoliteltu kieli saattaa Ahon mukaan kuulostaa luonnottomalta. Puheen kirjakielisyyden ja hitauden vuoksi kuulija voi joutua ponnistelemaan ymmärtääkseen asian sisällön. Aho huomauttaa, että varsinkaan nuorilla ei vaikuta olevan kärsivällisyyttä kuunnella hidasta ja kangertelevaa puhetta, vaan he pyrkivät silloin herkästi vaihtamaan kielen englantiin. (Aho 2004: 12–13.) Lehtonen (2015: 222) totesi tutkimuksessaan, että monietnisten helsinkiläisnuorten piirissä kirjakieliseen puheeseen ja varsinkin pitkiin *sinä-* ja *minä-*muotoihin puheessa liitetään voimakkaasti ulkomaalaisuuden ja osaamattomuuden merkityksiä.

2.4 Asenteen käsite

Asennetta voidaan määritellä monellakin tavalla, mutta yleensä on kyse jonkin kohteen arvottamisesta (Vesala & Rantanen 2007: 19). Laadullisessa asennetutkimuksessa asennekäsitteellä on sosiaalinen luonne. Asenteet syntyvät osana sosiaalista vuorovaikutusta ja rakentuvat siinä. Vesalan & Rantasen (2007: 23) mukaan asenne on suhdekäsite, joka ”*kuvaa yksilön toiminnallista ja kommunikatiivista kiinnittymistä sosiaaliseen maailmaan*”. Se ei siis ole yksilön sisäisen maailman ilmiö. Sosiolingvistiikan tutkimuksessa asenteilla tarkoitetaan useimmiten yleensä mielipiteitä kielestä tai sen käyttäjistä (Paavola 1987: 9). Erilaiset oletukset, käsitykset ja ajattelutavat voivat myös määritellä kohdetta eli näitä käsitteitä voidaan myös käyttää ja tulkita ne asenteiksi (Vesala & Rantanen 2007: 60).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tutkin, millaisen roolin S2-opettajat antavat puhekielelle ja murteelle ja miten he opetuksessaan näitä huomioivat. Tarkastelen myös opettajien käsityksiä puhekielen oppimisen funktioista ja merkityksistä kielen oppijan kannalta.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten S2-opettajat suhtautuvat puhekielen ja murteen opettamiseen aikuisille maahanmuuttajille?
2. Miten S2-opettajat käsittelevät puhekieltä ja murretta opetuksessaan?
3. Millaisia käsityksiä S2-opettajilla on puhekielen roolista S2-oppijoiden elämässä?

Tutkimukseni on laadullinen. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, ja kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008: 157).

Lähestyn tutkimuskysymyksiäni haastattelututkimuksen keinoin. Aineistoni koostuu teemahaastatteluista, joita tein S2-opettajille keväällä 2014 eri murrealueilla. Olen haastatellut tutkimukseen kahta opettajaa Kuopiosta, kolmea Oulusta ja kahta Turusta. Kaikki opettivat keväällä 2014 suomea aikuisille maahanmuuttajille melko alkeistason ryhmissä.

Tutkimuspaikkakunniksi valikoituivat Kuopio, Oulu ja Turku siksi, että niissä kaikissa on melko vahva oma paikallinen puhekieli. Ne sijoittuvat myös selkeästi eri murrealueille. Tarkastelen haastatteluaineistoa sisällönanalyysin ja laadullisen asennetutkimuksen keinoin.

3.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu asettuu avoimen haastattelun ja selkeästi strukturoidun haastattelun väliin. Teemahaastattelussa tiedetään etukäteen aihe, ja keskustelu etenee siihen liittyvien kysymysten varassa melko vapaasti. Siinä huomioidaan ihmisten tulkinnat ja heidän asioille antamansa merkitykset sekä se, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 48.) Annettuihin kysymyksiin pyritään löytämään vastauksia tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 75.)

Teemahaastattelu soveltuu omaan tutkimukseeni siksi, että silloin päästään aiheissa syvemmälle, ja eteneminen on joustavampaa kuin vaikkapa kyselyssä tai täysin strukturoidussa haastattelussa. Voin kysellä tarkennuksia asioihin heti ja selventää tarvittaessa kysymyksiäni. Pystyin myös keskittymään tarpeen tullen enemmän niihin asioihin, joita haastateltava nosti esiin. Sain aiheesta sellaistaikin tietoa, jota en ollut ymmärtänyt kysyä.

Käytin haastattelussa apunani valmiiksi suunniteltua kysymysrunkoa (liite 1). Haastattelut etenivät keskustelunomaisesti. Aloitin kyselemällä opettajan koulutustaustasta ja kotipaikkakunnasta. Esitin kysymyksiä siinä järjestyksessä, kuin tuntui luontevalta, ja esitin myös muita tai tarkentavia kysymyksiä haastattelurungon ulkopuolelta silloin, kun koin sen tarpeelliseksi tai kiinnostavaksi. Kaikkia kysymyksiä en aina esittänyt, jos sain vastauksen jo aiemman asian yhteydessä. Opettajat eivät saaneet kysymyksiä etukäteen, mikä on voinut vaikuttaa siihen, ettei kaikkiin kysymyksiin ole välttämättä ehditty pohtia omaa kantaa. Haastattelun aiheen he kuitenkin tiesivät ennalta. Haastattelujen pituudet vaihtelevat 25 ja 55 minuutin välillä. Olen nauhoittanut haastattelut ja litteroinut ne karkeasti. Turku2 vastasi kysymyksiini sähköpostitse, kun emme löytäneet yhteistä ajankohtaa haastattelulle.

Haastatteluissa käytin synonyymisesti rinnakkain termejä *murre*, *paikallismurre* ja *aluepuhekieli*. Täsmensin haastateltavilleni, että nyt puhutaan nykyisestä paikallisesta puhekielestä, ei vanhoista paikallismurteista, joissa erot ovat suurempia kuin nykyisissä aluepuhekielissä.

Kaikki haastateltavani ovat kielen opettajia, ja lähes kaikki ovat myös opiskelleet kieli-tiedettä. Tästä lähtökohdasta johtuen oletin, että voimme puhua kielestä niin, ettei termistö tuottaisi ongelmia. Suurimmaksi osaksi näin olikin. Pariin otteeseen sain varmistella, että puhumme samasta asiasta. Kuopio1 kertoi seuraavassa katkelmassa käyttämästään puheesta luokkatilanteissa. Katsoin tarpeelliseksi varmistaa, mitä hän yleiskielellä tarkoittaa, jolloin selvisi, että hän tarkoitti yleispuhekieltä.

Kuopio1: Mutta aika yleiskieltä puhun, että en mä murretta puhu.

H: Tarkotatko yleiskielellä nyt kirjakieltä vai yleispuhekieltä?

Kuopio1: Yleispuhekieltä. En mä varmaan kirjakielellä osais puhuakaan. Semmost yleispuhekieltä.

Asiayhteydestä ja aiemmasta keskustelustamme johtuen osasin päätellä, ettei Kuopio1 tässä kohtaa tarkoittanut yleiskieltä, vaikka siitä puhuikin.

3.3 Sisällönanalyysi ja laadullinen asennetutkimus

Tarkastelen haastatteluja aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan aineiston tarkastelua eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysi auttaa luomaan tutkittavasta ilmiöstä tiiviin ja selkeän kuvauksen, joka kytkee tulokset laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 105.)

Hyödynnän sisällönanalyysin toteuttamisessa Tuomen ja Sarajärven ohjeistusta (2009: 32, 93). Merkitsin aineistostani tutkimukseen liittyvät asiat. Luokittelin ne ensin tutkimuskysymysteni mukaan ja tarkastelin niistä nousevia käsityksiä ja asenteita. Ryhmittelin aineistoa vielä sen mukaan, millaisia teemoja ja näkemyksiä haastateltavat nostivat aiheista esille.

Käytän sisällönanalyysin lisäksi myös laadullista asennetutkimusta apunani, kun vien analyysia syvemmälle tasolle. Pysin tekemään tulkintoja siitä, millaisesta todellisuudesta haastateltavien kommentit kertovat. Vesalan & Rantasen (2007: 11–13) mukaan laadullisen asennetutkimuksen avulla eritellään ja tehdään tulkintoja siitä, millaisia arvoja ja asenteita ihmiset tuovat esiin kommentoidessaan heille esitettyjä asioita. Asennetutkimus on kiinnostunut argumentaatiosta ja sen analysoimisesta. Aineistosta analysoidaan kannanottoja sekä niihin liitettyjä perusteluja ja selityksiä. Analyysia tehdään kahdella tasolla: Luokittavalla analyysillä tarkoitetaan havaintojen tunnistamista ja ryhmittelyä. Se antaa kirjaimellista tietoa niistä kommentteista, joita haastateltavat ovat haastattelutilanteessa esittäneet. Tulkitsevassa analyysissä mennään syvemmälle ja aineistoa hahmotetaan erilaisten teoreettisten näkökulmien avulla. Tulkitseva analyysi tekee tulkintoja siitä, millaisesta todellisuudesta kannanotot ja niiden perustelut välittävät tietoa. (Vesala & Rantanen 2007: 11–13.) Koska asenteet syntyvät osana sosiaalista vuorovaikutusta, aineistoa on mielekästä tutkia myös niiden sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin liittyvistä näkökulmista (Vesala & Rantanen 2007: 30). Omassa tutkimuksessani käsittelen niitä asenteita, arvotuksia, mielipiteitä ja käsityksiä, joita aineistostani aiheeseen liittyen nousee esiin.

3.4 Tutkimukseen osallistujat

Haastateltavani toimivat S2-opettajina eri puolilla Suomea. Tarkastelen osana tutkimustani sitä, mitä asioita eri murteista nostetaan esiin S2-opetuksessa, ja tässä kohtaa on merkityksellistä, että haastattelin opettajia eri murrealueilta. Ainut kriteerini haastateltavien suhteen oli

sopivan paikkakunnan lisäksi se, että henkilö toimii suomi toisena kielenä -opettajana. Löysin haastateltavani ottamalla yhteyttä suoraan oppilaitoksiin ja opettajiin. Opettajien koulustaustat ja työkokemukset ovat kirjavia: toiset ovat toimineet alalla jo 1990-luvulla, toiset taas aloittaneet S2-opettajan työssä vasta edellisen vuoden aikana. Kaikki kuitenkin opettavat aikuisia melko alkeisvaiheissa, mikä varmasti osaltaan vaikuttaa tuloksiin. Opettajat vastasivat kysymyksiini anonyymisti. Sain opettajilta kirjalliset luvat haastattelujen käyttöön tutkimuksessa. Viittaan haastateltaviini asuinpaikkakunnan nimellä ja olen numeroinut heidät haastattelujärjestyksen mukaan.

Taulukko 1. Haastateltavien taustatiedot

Haastateltava ja nykyinen paikkakunta	sukupuoli	mistä kotoisin	asunut nykyisellä paikkakunnalla	alan koulutus	S2- työkokemus vuosina
Kuopio1	nainen	Kainuu	7 vuotta	äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja, s2-opintoja	yli 5 vuotta
Kuopio2	nainen	Venäjä (äidinkieli venäjä)	9 vuotta	suomen kielen ja kirjallisuuden opettaja	noin 4 vuotta
Oulu1	nainen	Oulu	aina	äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja, s2-opintoja, opinnot kesken	noin 1 vuosi
Oulu2	mies	Oulu	lähes koko ikänsä	opettajan pedagogiset opinnot, ei kielitieteen opintoja	noin 1 vuosi
Oulu3	nainen	Rovaniemi	6 vuotta	äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja, S2-opintoja	noin 1 vuosi
Turku1	mies	Turku	aina	finskan opettaja	yli 20 vuotta
Turku2	nainen	Oulu	yli 20 vuotta	-	yli 20 vuotta

Opettajissa on viisi naista ja kaksi miestä. Taulukko osoittaa, että turkulaisilla haastateltavillani on pisin työkokemus, kun taas oululaiset ovat kaikki vasta työuransa alussa. Kaikki haastateltavat ovat asuneet nykyisellä paikkakunnallaan jo useamman vuoden. Haastateltavistani

Oulu1, Oulu2 ja Turku1 asuvat samalla paikkakunnalla, jolta sanovat olevansa kotoisin. Haastateltavani puhuvat äidinkielenään suomea yhtä lukuun ottamatta; Kuopio2:n äidinkieli on venäjä. Hän on opiskellut suomen opettajaksi jo Venäjällä ja täydentänyt opintojaan Suomessa.

Oulu1 oli haastatteluvaiheessa loppusuoralla opinnoissaan. Oulu2:lla ei ollut minkäänlaisia kielitieteen tai suomen kielen opintoja. Opettajan pedagogiset opinnot hän oli suorittanut ja opettajakokemusta oli myös muilta aloilta. Suurella osalla on taustallaan äidinkielen ja kirjallisuuden opettajan koulutus sekä S2-opintoja. Turku1 on saanut finskan opettajan koulutuksen.

4 ANALYYSI

4.1 Opettajien murrekäsitykset

Opettajat kuvailivat haastatteluissa oman asuinseutunsa murretta ja omaa suhdettaan siihen. Murrekäsityksillä voi olettaa olevan vaikutusta siihen, miksi opettajat pitävät tai eivät pidä murteen opettamista tarpeellisena.

Kuopio1 pitää itseään melko yleiskielisenä. Hän ei kokenut puhuvansa paikallista murretta kotipaikkakunnallaankaan, ja viimeistään hänen muuttaessaan muualle se katosi kokonaan.

Kuopio1: Tota, mä itse koen että mä en itse ihan hirveesti puhu savon murretta. Että se on alkanu nyt ihan viime vuosina vaikka on yli seitemän vuotta asunu ni viime vuosina se on alkanu tarttumaan, että välillä ihan karahtaa korvaan että mää sanoin savoksi. Mä en ite siitä murteesta niin tykkää - -.

Savon murteen piirteitä on kuitenkin viime vuosina tarttunut hänen puheeseensa. Savon murre *karahtaa korvaan* eli ei tunnu hyvältä.

Kuopio2:n korvaan Kuopion puhekieli kuulostaa *hauskalta* ja *tutulta*, ja hän on huomannut käyttävänsä sitä välillä myös omassa puheessaan.

Kuopio2: Täällä näin ku minä asun niin ihan hauskalta se varmaan kuulostaa ja ihan tutulta ja ei se enää niinkään erotu, kyllä mä sen ymmärrän ja siinä ei tule isompia ongelmia - - Mutta ei, minun korvaa se ei haittaa ja voi olla että jokunen sana varmaan minunkin puheeseen on tarttunut.

Kuopio2:lle suomi on vieras kieli. Hän mainitsee muutamaankin kertaan siitä, että Kuopion puhekieli ei tuota hänelle ymmärtämisongelmia, mitä äidinkielenen ei ehkä kokisi tarpeelliseksi erikseen mainita.

Molemmat kuopiolaiset opettajat kuvailevat haastatteluissa Kuopion puhekieltä *leveäksi*. Käsitettä ei sen enempää avata. Kuopio2 huomauttaa murteen saattavan joskus kuulostaa *maalaiselta* tai *juntilta*.

Kuopio1: Ja, no sitä levveetä, no 'suapi nähä', ja no, semmosta leveetä se on ja ne on semmosia nuo savolaiset, mit en nyt ajatellaan, lupsakoita ja puheliaita ja tällasia.

Kuopio2: Kun ollaan jossain toisessa vaikka Helsingissä tai Turussa ja sielä jotain alkaa viäntämään niin se kuulostaa varmaan korviin vähän niin kuin maalaiselta tai juntilta tai jotenkin näin. - - Otetaan joku kaunis suomalainen sana ja sitte jotenki oman, pistetään niinku uusiin kehyksiin, venytellään sitä vähän ja sitte niinku, vähän niinku levveempi just tämmönen puhe.

Leveä-käsitettä käyttää myös Oulu3 kuvaillessaan Oulun puhekieltä. Samalla hän kuvailee Oulun puhekieltä adjektiiveilla *mukava* ja *rento*.

Oulu3: No musta se (oulun puhekieli) on ihan mukavan kuulosta, rennon kuulosta vois sanoa, ehkä vähä semmosta leveämpää.

Mielikäisen ja Palanderin (2014: 139) mukaan murrekuvausten yhteydessä käsitteellä *leveä* tarkoitetaan kansan kielessä yleensä voimakasta murretta. Leveiksi murteiksi kuvataan varsinkin pohjalaismurteita, mutta myös Pohjois-Savon murre mielletään leveäksi (Mielikäinen & Palander 2014: 140). Kuopio2 yhdistää savon murteeseen maalaisuuden tai junttimaisuuden leiman. Savon murretta myös *viännetään*. Nämä kommentit viittaavat stereotyyppisiin savolaisuuksiin; samanlaisia kuvauksia murteesta löytyi myös Nupposen (2011) murretutkimuksesta, jossa käsitellään kansan käsityksiä Savon murteesta.

Kuopiolaiset opettajat antavat esimerkkejä pitkien vokaalien diftongisoitumisesta: *uamu*, *suapi nähä*.

Kuopio1: No esimerkiksi 'aamu', ni sehän on 'uamu'.

Kuopio1: Ja, no sitä levveetä, no 'suapi nähä'.

Kuopio2: Nuo pitkät vokaalit tulee vähän jännästi 'uamu' vähän niinku olevinaan, siis muuttuu se toinen vokaali siinä.

Näitä ilmiöitä ei kuvailla tarkemmin eikä kielitieteen termein, vaan ne jäävät esimerkkien tasolle. Ilmaisuihin *suapi nähä* sisältää pitkän vokaalin diftongisoitumisen lisäksi pi-päätteen, joka on savolaismurteille tyypillinen, sekä *nähdä*-verbin redusoituneen, laajalevikkeisen muodon *nähä*. Kuopio1 saattaa fraasiesimerkillä *suapi nähä* viitata myös epämääräisyyteen ja epäsuoruuteen, joka yhdistetään savolaiseen luonteeseen (Nupponen 2011: 189).

Persoonapronominit *myö* ja *työ* nousevat myös esille.

Kuopio1: *minä sinä ja hän, ne menee aikalaille minä sinä hän, tai sitte käytetään puhekieltä mä sä ja se. Mutta 'myö' ja 'työ', eli monikoissa ne tulee. Sitähän sitä paljon tulee sitte, että 'männäänkö myö' ja täl- lasta.*

Kuopio1:n mukaan *sitä tulee paljon* eli murteellisten pronominien käyttö on tavallista.

Geminaatiosta huomauttivat molemmat kuopiolaiset. Tätä termiä he eivät kuitenkaan käyttäneet – Kuopio2 puhuu *konsonanttien tuplaantumisesta*, kun taas Kuopio1 antaa esimerkin.

Kuopio2: Ne konsonantit tai esimerkiksi ne tuplaantuu vaikka 'puhhuu'.

Kuopio1: Esimerkiksi 'ei mittään hättää'. Niinku tän tyyppisiä.

Geminaatioon viitattiin haastatteluissa erilaisilla ilmauksilla: *kaksoiskonsonantti*, *konsonantin tuplaantuminen*, *geminaatio* ja tarkemminkin *yleisgeminaatio*. Vastaavia ilmauksia löytyy Mielikäisen (2014: 153) tutkimuksesta, jossa maallikot kuvailevat murretta.

Oulu2 kokee, että ei puhu murretta. Hän on kuitenkin huomannut, että ihmiset usein ovat kuulevinaan jonkinlaisen tunnistettavan oululaisen *sävelen* hänen puheestaan.

Oulu2: Ja siellä ku ne kysyy mistä sä oot, ja vastaa, ni no joo, kyllä mä olin kuulevinani sun puheesta. Vähän niinku että no, ei kai se ku enhän mä murretta puhu. Mutta nähtävästi se sitte kuuluu. Että se, ihmiset kuulee sen. - - Kyllä se jollakin lailla. Ei ehkä välttämättä tietyt sanat, mutta juuri tämmönen jonkunlainen sävel. - - Emmää niinku oo, tai puhu niinku että 'ookko nää Oulusta' ja ei silleen, mulla se ehkä vähä pukkaa vastaanki tommonen, että se on semmosta teennäistä. - - Oma käsitys on ollut että se ei paljon poikkea semmosesta niin sanotusta suomalaisesta yleiskielestä, jos semmosta yleensä on.

H: Niinku yleispuhekielestä?

Oulu2: Niin just.

Voimakkaan murteen Oulu2 kokee teennäisenä. Hän kokee, että Oulun aluepuhekieli ei yleensä juurikaan poikkea yleispuhekielestä.

Paikallisista murrepiirteistä oululaiset nostivat esille yleisgeminaation ja svaavokaalin.

Oulu2: Täähän on pohjalaisille se välivokaali, että meleko, palijo, ni nämä on semmosia joka yleensä heti, ainaki että ne pistää sen sinne Pohjanmaalle päin. Pohojammaallehan se pitäs sanoa. Nämähän on semmonen mistä ainaki kuuleeki joskus, ja tota, ne on itelläki säilyny kielessä.

Oulu3: Oulun murteessa on tosi vahva se 'polliisi, sallaatti, tommaatti', se geminaatio.

Vaikka Oulu2 kokee Oulun puhekielen yleispuhekieliseksi, svaavokaalia hän pitää piirteenä, joka Pohjanmaalla ja Oulussa kuuluu, ja joka helposti yhdistetään Pohjanmaalle. Oulu2 viittaa svaavokaaliin käsitteellä *välivokaali* ja antaa siitä esimerkkejä. Oulu3 antaa ensin esimerkkejä ja nimeää ilmiön sitten *geminaatioksi*. Hän kuvailee ilmiötä vahvaksi Oulun murteen piirteeksi.

Oulu1 kuvailee Oulun murretta kielitieteellisesti, mikä oli aineistossa yllättävän harvinaista.

Oulu1: Se yleisgeminaatio on selvä, sitä käytetään paljon. Mun mielestä sitä svaavokaalia käytetään jonkun verran, no se on tietysti leimallisesti sellanen oululainen piirre, mutta mun mielestä sitä käytetään vähemmän ku sitä yleisgeminaatiota. Ja sitte tietysti hyvin oululainen on se 'nääh', mutta kyl munki mielestä niinku sitä 'sää' pronominia käytetään selvästi enemmän, että se ei oo niin yleinen kuitenkaan.

Nää 'sinä' -pronominia hän kuvailee hyvin oululaiseksi, mutta huomauttaa, että *sää*-muotoa käytetään kuitenkin selvästi enemmän. *Nää*-muodon merkittävänä Oulun murteen piirteenä mainitsi myös Oulu3.

Oulu3: 'Nää' on tosi oululainen ja tietysti se 'näkkiin' ja 'tekkiin'. Ne on mun mielestä ne Oulun murteessa erikoisimmat jos miettii muita murteita.

Oulu3 otti esille myös verbien 'nähdä' ja 'tehdä' murteelliset imperfektimuodot *näkkiin* ja *tekkiin*. Esimerkkeinä paikallisista murre sanoista oululaiset mainitsivat *onnikan* 'linja-auto', *känkyn* 'pizza' ja *ilimanaikusen* 'turha, tarpeeton'. Esille tuli myös murreilmaisu *pahki* 'ajaa, mennä pahki = törmätä', jota käytetään laajalla alueella, mutta joka ei kuitenkaan kuulu yleispuhekieleen.

Turku1 kertoi haastattelussa harrastavansa Turun murretta, ja hänellä on paljon tietoa sen piirteistä. Tärkeimpänä piirteenä hän pitää aksenttia – Turun murteella on oma erityinen nuottinsa.

Turku1: Se mikä on kaikkein luonteenomaisin ja kaikkein mahdottomin oppii kenenkään muun on se aksentti. - - Sitä ei pysty opettamaan, se on äidinkielen.

Turku1 mainitsee, että Turun murteessa on paljon lainasanoja ruotsista: *flikka*, *katti*.

Turku1: Siis ihan semmosia niinku tavallisimpia, siis tyttöhän on turun murteessa flikka. Siis hyvin paljon samanlaisia, jotka tulee suoraan ruotsista. Kissa on katti ja näin päin pois.

Pronominia *ketä* käytetään subjektin merkityksessä eli yleiskielessä *kuka*.

Turku1: Sit se mitä ulkopaikkakuntalaisii kiusaa turun murtees on se meidän siis subjekti, pronomini *ketä*, *ketä* sä oot, *ketä* se oli.

Tietyissä verbeissä käytetään -si-imperfektia: *istusin*, *nukkusin*. Turku1 kuvailee tarkasti -si-imperfektin käyttöalaa.

Turku1: Ei myöskään si-imperfektia käytetä muusta kuin tietyistä verbeistä. Sitä käytetään tämmösissä verbeissä, me puhutaan suomi kakkosessa, ykköstukiverbeissä, silloin nimenomaan niin ku infinitiivis on kaks eri vokaalia, ja ei astevaihtelua. Tämmöisiä reunaehtoja. Jos astevaihtelu, ei tuu. Mut sit istua, siit tulee mää istusin. Se on kategorinen ja se tulee täysin luontevasti kaikil turkulaisille. Mää nukkusin.. Mut sitte se semmonen, mää kuolisisin, ei niihin tuu. Ei oo mitään semmosta miks niihin tulis ässää turussa. Turkulaiset tietää sen, ne ei tiedä et ne tietää sen mut se tulee.

Turkulaisten opettajien kommentaasta nousee merkittävänä murrepiirteenä esille myös vokaalien loppuheitto. Tästä puhutaan *sanojen lyhentämisenä* ja *tarpeettomien vokaalien poisjättämisenä*.

Turku1: Semmonen jonkulainen sanojen lyhentäminen mut ei kuitenkaan niin ylenpalttinen ku esim sata vuotta sitten. Tarpeettomia vokaaleja jätetään kyl pois sanan lopusta mut ei tartte välttämättä.

Turku2: Turun puhekieli lyhentää sanojen loppuja enemmän kuin muut.

Turku2 kokee, että ei itse osaa Turun puhekieltä. Hän kuvailee puhettaan yleispuhekielen sekä Oulun ja Turun murteiden sekoitukseksi.

Turku2: En nimittäin osaa Turun puhekieltä kunnolla itsekään. Puhun sekaisin yleispuhekieltä, oulua ja turkua.

Edellä olevista esimerkeistä voi huomata, että opettajat puhuvat kielestä ja murteista pitkälle maallikon termein, vaikka kielen asiantuntijoita ovatkin. Tämä on kiinnostava ilmiö – saatua kielitieteellistä koulutusta ei kovin paljoa hyödynnetä murteen kuvailussa. Murrepiirteitä kuvaillaan antamalla esimerkkejä. Niitä ei analysoida eikä ilmiöitä useinkaan nimetä kielitieteen termein. Mielikäisen (2014: 151) tutkimuksessa kävi ilmi, että maallikot kuvailevat murretta usein esimerkein. Oulu2 ei ole saanut kielitieteen koulutusta lainkaan ja hänen puheessaan ilmiö onkin selkein.

Oulu2: Sanosko, että semmosta tv-puhekieltä.

Oulu2 ei käytä yleispuhekielen käsitettä ollenkaan vaan puhuu sitä kuvaillessaan tv-puhekielestä tai vain yleiskielestä.

4.2 Opettajien suhtautuminen puhekielen ja murteen opettamiseen

4.2.1 Puhekielen ja yleiskielen roolit opetuksessa

Turku1 ja Turku2 sanovat opettavansa opiskelijoilleen vain yleiskieltä. He siirtyvät kuitenkin opetuspuheessaan vähitellen puhekieleen ja tuovat siten puhekielen opetukseen mukaan.

Turku1: Että opetuksessa pysytään yleiskielessä kategorisesti ja aina, mutta, sit ku, ne alkaa vähitellen ymmärtää niinku lyhyitä lauseita ja muuta, niin silloin se liukuu puhekielen suuntaan.

Turku2: Minä käytän alussa vallan yleiskieltä, sillä se on helpointa sanaston ja rakenteiden oppimisen kannalta. Se on myös samaa kuin oppimateriaalien kieli. Sitten kun ollaan opiskeltu kuukausi pari, alan käyttää esim. me-passiivia, olla-verbin puhekielen muotoja sellaisessa puheessa, joka ei ole esimerkkinä vaan normaalia seurustelupuhetta, jota käydään opiskelijoiden kanssa. Lisään puhekielen ainesta sitä mu-

kaa kun puhenopeus kasvaa. Kurssin loppupuolella juttelen heille melkein kuin suomalaisille. Kuitenkin opetuksessa ja oppimistilanteissa käytän yleiskieltä.

Kun opiskelijat alkavat jonkin verran ymmärtää, Turku1 reagoi tähän sillä, että antaa puheensa *liukua* puhekielen suuntaan. Puhekieltä siirrytään käyttämään *normaalissa seurustelu-
heessa* opiskelijoiden kanssa, mutta ei opetusesimerkeissä. Puhekielen käyttö halutaan erottaa opetustilanteista.

Oulu1 ja Oulu3 sanovat käyttävänsä opetuspuheessaan pääsääntöisesti yleiskieltä selkeyden vuoksi.

Oulu1: kyllä mä pyrin semmoseen hyvin yleiskieliseen puheeseen koska niitten on helpointa ymmärtää sitä. - - No kyllä tämmösen puhekielen opetus on tosi tarpeellista ja tärkeitä - - - No mun mielestä puhekieli on aika ussein sellanen että siitä on itellä sellanen olo että sitä pitäis ottaa enemmän, mutta se on just hankala miettiä millä tavalla sitte ois, miten sitä sais enemmän siihe opetukseen.

Oulu3: Ja puhun suomea, yritän puhua selkeästi ja yleiskielisesti - - Ei se pääfokus kannata murteellisuuksissa olla, mutta että oppii ymmärtämään myös semmosta puhekieltä, että sehä ei oo samanlaista ku mitä lukkee sielä paperilla, että kyllä sitäki kannattaa käsitellä.

Oulu1 pitää puhekielen opetusta tärkeänä, mutta kokee sen haastavana. Hän pyrkii ottamaan puhekielen harjoituksia ja kuunteluita sekä myös paikallista puhekieltä mukaan opetukseen, mutta aika ei aina riitä. Oulu3 kokee, että puhekieltäkin olisi hyvä käsitellä jonkin verran, mutta pääpaino pitää olla yleiskielessä.

Oulu2 sanoo opettavansa kirjakieltä, ei puhekieltä. Tällä hän tuntuu tarkoittavan sitä, että haluaa opetuksensa pääpainon pitää yleiskielessä. Hän kuitenkin käsittelee puhekieltä jonkin verran dialogiharjoitusten ja kuunteluiden kautta.

Oulu2: Kyllä mä pyrin siihen kirjakieliseen sen takia koska kun mä opetan kuitenkin kirjakieltä, mä en opeta puhekieltä, mä mainittin puhekielisiä, mulla saattaa kalvolla olla joku dialogi että tuo on puhekieltä, tai sitte jos mä näytän jotaki, netistä jotaki supisuomea videoita, siinähan on puhekieltä aika paljon. Mutta ite mä pyrin käyttää kirjakieltä.

Oulu2 sanoo *mainitsevansa* puhekielisiä – hän tuo puhekieltä opetukseen jossain määrin, mutta haluaa kuitenkin keskittyä enemmän yleiskieleen. Omassa puheessaan hän pyrkii käyttämään kirjakieltä. Puhekieli näyttäytyy tässä esimerkissä sivuseikkana, ehkäpä välipalana, jota tunnille voidaan tuoda, mutta joka ei ole niin olennaista eikä ehkä kuulukaan varsinaiseen opetukseen.

Kuopio1 puhuu puhekieltä opiskelijoilleen. Hän kokee yleispuhekielen opettamisen tärkeäksi, mutta sille jää liian vähän aikaa. Kuopio2 haluaa myös opettaa rinnakkain molemmat kielimuodot opiskelijoilleen.

Kuopio1: Puhun puhekieltä mahdollisimman samalla tavalla kuin yleensäkin. Et aina ku mä kirjotan ni mä kirjotan kirjakieltä taululle, mutta mä en ajattele mitä mun suusta tulee, että sieltä tulee minä tai mä, et mä en sitä niin tietosesti ajattele, et yritän puhua mahdollisimman normaalisti, niinku mä itse puhuisin. - - Et se pääpaino on kirjakielessä ja yleispuhekielessä.

Kuopio2: Kyllä puhetta on ja minun mielestä pitääki puhua siitä, ei siitä tarvi olla puhumatta että, näin ne ihmiset siellä puhuu. Tottakai silloin kun me kirjoitellaan, pitääki kirjottaa kauniisti ja sillä kirjakielellä mutta, siihen esimerkiksi savon murteeseen tai puhekieleen pakko tutustuttaa ihmisiä.

Puhekielen ja kirjakielen erot halutaan tehdä selväksi: puhekieltä käytetään puheessa ja kirjakieltä kirjoitettaessa. Omaa opetuspuhetta ei haluta miettiä kovin tarkasti, vaan pyritään puhumaan mahdollisimman *normaalisti*, niin kuin puhuttaisiin muutenkin.

Opetuspuhe ja opettaminen erottuvat aineistossa toisistaan, vaikka opetuspuhe onkin yksi osa opettamista. Opettamisella opettajat tuntuvat tässä yhteydessä tarkoittavan opetuksessa käytettäviä esimerkkejä, kielen esittelyä ja tehtäviä harjoituksia – niitä asioita, joihin opiskelijoiden huomio halutaan milloinkin kiinnittää. Turku1 ja Turku2 sanovat opettavansa yleiskieltä eivätkä halua kiinnittää opiskelijoiden huomiota puhekieleen. He kuitenkin kertovat siirtyvänsä vähitellen itse käyttämään puhekieltä, jotta opiskelijat tottuisivat kuulemaan sitä. Vastaavasti Oulu1, Oulu2 ja Oulu3 pyrkivät puheessaan yleiskieleen, mutta pitävät tärkeänä puhekielen mukaan ottamista opetukseen jossain vaiheessa. Kuopio1 ja Kuopio2 asetuvat johonkin näiden välille: he käyttävät puhekieltä alusta asti ja pitävät myös tärkeänä sen tuomista opetukseen muutoinkin.

Yleiskieli nousee haastatteluissa kuitenkin opetuksen ensisijaiseksi kielimuodoksi. Opettajat kertovat käyttävänsä yleiskieltä varsinkin alkuvaiheessa, jotta opiskelijat pystyisivät ymmärtämään, mitä opettaja sanoo. Käsitys vastaa 1990-luvulla kirjoitettujen oppaiden ohjeistuksia (esim. Karanko & Korpela 1995: 25).

4.2.2 Miksi puhekieltä opetetaan

Opettajat pitävät puhekielen opettamista tarpeellisena, jotta opiskelijat pärjäisivät lähiympäristössään. Kuopio1:n mukaan puhekielen ymmärtäminen on opiskelijoille *elinehto*.

Kuopio1: Puhumalla ja kuuntelemallahan tuolla arjessa sit selviää - - niin kyllähän se on heille elinehto, se puhekielen ymmärtäminen.

Puhekieli nähdään osana opiskelijoiden arkea. Se on kielen todellisuutta, ja sen vuoksi huomioitava opetuksessa. Oulu1 kommentoi puhekielen opetusta tarpeelliseksi ja tärkeäksi ja mainitsee ottavansa myös paikallisia piirteitä opetukseensa mukaan. Puhekielen opettaminen auttaa hänen mielestään opiskelijoita ymmärtämään, mitä muualla puhutaan. Kuopio2:n mukaan puhetta on ja siksi siitä pitääkin puhua.

Oulu1: No kyllä tämmösen puhekielen opetus on tosi tarpeellista ja tärkeätä, ja kyllä mä oon ottanut sinne semmosia paikallisia piirteitä nimenomaan. - - No sillä on merkitys sen kannalta että ne ymmärtää mitä puhutaan muualla, kyllä mä oon miettiny sitä että jos opetetaan vaa semmosta yleiskieltä, ni kyllähän niitä voi rueta turhauttamaan se, että vaikka ne periaattees olis jo aika pitkällä siinä kielen opiskelussa, mutta se vois sitte olla tosi vaikeeta kurssin ulkopuolella kuitenkin niinku ymmärtää murretta tai puhekieltä. Joo, kyllä niinku siinä mielessä, että niille tulis se, jos sitä niinku otettaa jonkun verran ja ne oppis sitä edes vähän, ni sit jos ne ite kuuntelutaidot paranee ni niille tulis semmonen olo et ne ossaa enemmän ku ne ymmärtää.

Kuopio2: Kyllä puhetta on ja minun mielestä pitääki puhua siitä, ei siitä tarvi olla puhumatta että, näin ne ihmiset siellä puhuu. Tottakai sillon kun me kirjoitellaan, pitääki kirjottaa kauniisti ja sillä kirjakiellellä mutta, siihen esimerkiksi savon murteeseen tai puhekieleen pakko tutustuttaa ihmisiä.

Kuopio2 liittyy kuvailee kirjakieltä kauniiksi. Tämä pohjautunee käsitykseen puhekielen tois-sijaisuudesta ja yleiskielen ensisijaisesta asemasta kulttuurissamme (Halliday 2006: 341). Ollilaisen (2009: 60) mukaan käsitys kirjakielen kauneudesta ja puhekielen rumuudesta on tyypillinen varsinkin venäläistaustaisille maahanmuuttajille, joihin Kuopio2:kin lukeutuu. Vaikka haastateltavat puhuvat puhekielen tärkeydestä, puhekieltä pitää vähän selitellä ja puolustella; opettajan ei tarvitse pelätä puhekielen käyttöä opetuksessaan ja puheessaan. Puolustelu näkyy Kuopio2:n kommentissa, jossa korostetaan: *ei sitä tarvi olla puhumatta*. Oulu3 taas toteaa seuraavassa esimerkissä puhekielen käytöstä, että *ei sitä kannata pelätä*.

Oulu3: Mun mielestä puhekieltäki pitää ja kannattaa opettaa ihan maahanmuuttajaopetuksessaki ja ei sitä kannata pelätä, että opettajaki voi kyllä käyttää puhekieltä puheessaan, että se on ihan jees.

Puhekielen puolustelun tarve nousee historiasta. Opettajan puhe on koettu yleiskielen mallina ja opettajan on kuulunut puhua yleiskieltä opiskelijoilleen. (Esim. Karanko & Korpela 1995: 25.)

4.2.3 Miksi puhekieltä ei opeteta tai se jää vähälle

Opettajat mainitsevat useita seikkoja, joiden vuoksi puhekielen opetus jää vähäiseksi tai miksi sitä ei kannatakaan opettaa. Ajanpuute mainitaan näistä merkittävimpana. Muut asiat ajavat edelle. Kuopio1 kokee toisinaan huonoa omaatuntoa siitä, ettei ehdi opettaa puhekieltä.

Kuopio1: No, sanosinko näin että suurin ongelma on aika. Siinon niin paljon kaikkee, että tiedän ja kannan välillä huonoa omaatuntoa, että enemmän sitä (puhekieltä) pitäisi opettaa, mutta jotenkin se, must tuntuu että aika on suurin, kaikkea ei kerkee ottaa. Meillä on pääpaino suomen kielen perusasioissa ja tottakai siellä puhekieli ja kirjakieli.

Kuopio1 pitää puhekieltä ja kirjakieltä yhtenä osana suomen kielen *perusasioita*. Oulu3 taas huomauttaa, että on tärkeämpiä asioita, *perusjutut*, jotka on syytä käydä ennen kuin puhekieltä käsitellään. Oulu3 uskoo puhekielen opettamisen *sekoittavan* kielen oppimista.

Oulu3: Minusta sitä (puhekieltä) kannattaa jonku verran käsitellä, ei tietenkään ihan alussa, koska se voi sekottaa sitä, mutta sitte ko perusjutut on opiskeltu, ni olis hyvä ottaa, koska ne kuitenkin semmosta arkipäivää on.

Perusasioiden tai perusjuttujen merkitystä haastateltavat eivät tarkemmin avanneet. Haastateluista voi kuitenkin päätellä, että sillä tarkoitetaan alkeisvaiheessa opiskeltavia kielen rakenteita ja sanastoja, jotka opiskellaan yleiskielellä. Saman merkityksen voi antaa Oulu2:n käsitteelle *kielen taitopohja*.

Oulu2: Mutta mä oon sitä mieltä että ihmiset oppii sen puhekielen kyllä aika hyvin siinä, mitä parempi niillä on se kielen taitopohja. Jos on hyvin vankka, hyvin tukeva pohja sillä kielitaidolla, niin tuota se kyllä tulee aika nopeasti.

Puhekielen hallinta ei Oulu2:n kommentissa määriyty osaksi varsinaista kielitaitoa. Puhekieli omaksutaan *kielen taitopohjan* päälle. Huomionarvoinen on Oulu2:n käyttämä *tulla*-verbi, joka viittaa jonkinasteiseen automaattisesti tapahtuvaan ilmiöön. Opetuksessa ei näin ollen tarvitse kiinnittää huomiota puhekieleen.

Samana kielen yhden osa-alueen oppiminen toki vahvistaa ja helpottaa aina toisiakin osa-alueita. Kommentissa näkyy käsitys, miten tarvittava puhekieli opitaan ympäristöstä (esim. Karanko & Korpela 1995: 25).

Turku1 näkee puhekielen ja kirjakielen rinnakkaisen opiskelun ongelmallisena. Maa-hanmuuttajan on liian raskasta oppia tai edes tunnistaa kielestä kaksi eri rekisteriä, ja siksi yleiskielen hallinta riittää.

Turku1: Koska tota täs on semmonen rekisteriongelma, maahanmuuttajaoppijalle suomi on tarpeeks vaikea muutenkin, ja sit jos tarttis osata kaks eri rekisteriä, et näin kirjetetaan, näin puhutaan, niin siit ei tulis enää yhtään mitään.

Samaan *rekisteriongelmaan* opettajat viittasivat myös Storhammarin tutkimuksessa (1994: 169: 180).

Kahden rekisterin ongelmasta voidaan edelleen laajentaa: puhekieli pitää sisällään paljon variaatiota, mikä koetaan esteenä puhekielen opettamiselle. Puhekieli näyttäytyy haastattujen kommentteissa epäselvänä ja säännöttömänä kokonaisuutena – *loputtomana suona*.

Oulu3: Ja eihän puhekielessä oo sillä tavalla sääntöjä. Että se pittää vaan hyväksyä että tämä on yks tapa sanoa se, ja sitte voi olla kymmenen muuta tapaa sanoa, että se on se suurin haaste siinä. Se on ihan loputon suo se puhekieli, ja niinhän sen kuuluuki olla.

Ei tiedetä, millaista puhekieltä pitäisi opettaa. Turku1:n kommentin mukaan puhekieltä ei voida opettaa, koska jokainen puhuu sitä omalla tavallaan. Siksi on opetettava yksi yleiskieli, jonka avulla voi oppia muita.

Turku1: Ja sit mä joudun selittämään - - näin että ymmärrä nyt, että meillä on niinku yksi suomen kieli näin, ja sit meil on viisi miljoonaa suomen kieltä näin. Et mun täytyy opettaa tämä yksi, ni sit sä voit oppii näitä muita.

Puhekieli koetaan usein yleisestikin säännöttömänä. Sitä ei ole tutkittu niin paljoa kuin yleiskieltä. Puhekielikin noudattaa omia normejaan, mutta niistä ei olla yhtä tietoisia kuin yleiskielen normeista (Linell 1982: 230).

4.2.4 Suhtautuminen aluepuhekielen opettamiseen

Aineistosta nousee käsitys, että aluepuhekielen opettaminen on mahdotonta, koska erilaisia puhekieliä ja puhetapoja on liikaa. Ei ole olemassa standardisoitua murretta, jota voisi opettaa. Turku 1 ei opeta murretta eikä pidä sen opettamista tärkeänä. Hänen mukaansa murretta voisi ottaa jollakin lisäkurssilla, jos opiskeluaikaa olisi enemmän.

Haastattelija: Eli sä et varsinaisesti murteen opettamista piä tarpeellisena?

Turku1: En. En. Ehkä vois olla sitte jos kurssi jatkuis pitempään. Mut täs vaihees ku heil on muitakin ongelmia. Ongelmat kumuloituu sitte, opitaan yks uus asia niin siit tulee viis uutta ongelmaa heti. Niinku eksponentiaalisesti räjähtää sitte ku aletaan päästä objektillisiin lauseisiin tilanne menee jo siellä että koitetaan puhua poikkeuksien poikkeuksista, miten koittais välttää kieltoa. Siitäkin johtuen ni ei. En mää oo ruvennut sotkemaan sitä.

Turku1:n mielestä murre *sotkee* asioita ja tuo ongelmia. Muissakin esimerkeissä on noussut esille, miten puhekieli tai aluepuhekieli voi *sotkea* tai *sekoittaa* kielen oppimista tai opetusta. Taustalla tuntuu jälleen olevan ajatus yleiskielen selkeydestä; kielestä, joka pysyy järjestyksessä (Lehtonen 2015: 213). Puhekieli on uhkana tälle puhtaudelle ja järjestykselle. Myös Oulu2 toteaa murteen sekoittavan opiskelijoiden päitä liikaa.

Oulu2: Niin no en mä varsinaisesti opeta, oon mä maininnu joskus esim, miten täällä päin sanotaan. Ne on tullu oikeestaan sillä tavalla että opiskelija vahingossa käyttää, laittaa semmosen muodon että.. Joo että oikee muoto ois periaatteessa tuo mutta sä sanoit sen niinku oululaiset sanoo, että joku tämmönen. En mä sitä muuten oo opettanu, koska nehän menee siitä vaan entisestään sekasi. Joo että tämä on nyt niinku kirjakieltä mutta mutta täällä Oulusa sanotaan näin. Mä en nää siihen tarvetta enkä kiinnostusta siinä mielesä.

Yleiskielen selkeyden ajatus näkyy myös siinä, miten Oulu2 käyttää kirjakielisestä muodosta käsitettä *oikee muoto*, jolloin murteellinen muoto vuorostaan on jollakin tapaa väärä.

Turun murteen tärkeimmäksi asiaksi Turku1 mainitsee aksentin, jota ulkopuolinen ei voi oppia.

Turku1: Olennaistahan on se että ulkopuoliselle on mahdotonta oppia nuotti. Se aksentti. Siihen ei pysty. Sitä ei pysty oppimaan ellei sitä oo. Se on niinku tämmönen ei näkyvä juttu. Se on siinä kuitenkin kaikkein tärkein.

Murteen oppiminen on Turku1:n mukaan mahdotonta, ja sen opettaminenkin on siksi tarpeetonta. Turku2:n mukaan opiskelijan on parempi puhua yleiskieltä koska maahanmuuttajan puhumaa murretta on vaikea ymmärtää.

Turku2: Suomalaiset eivät ymmärrä maahanmuuttajan murretta. Opiskelijan on parempi puhua yleiskieltä.

Mahdolliset ymmärtämisvaikeudet voivat johtua osittain kielimuodon odottamattomuudesta ja siitä, että maahanmuuttajan puheessa murteellisuudet saatetaan joskus tulkita virheiksi.

Kuopio1 kokee yleispuhekielen opettamisen tärkeäksi, mutta uskoo opiskelijoiden oppivan murretta tarpeeksi työpaikalla ja muissa vastaan tulevista puhetilanteista. Hän ilmaisee kuitenkin suhtautuvansa positiivisesti myös murteen opettamiseen.

Kuopio1: Jotenki mä en sitä murretta ajattele niinkään, siinä mä oon aika luottavainen, et kyl ne oppii sen siellä työpaikalla, ja tuota sit siellä tilanteessa, mutta tottakai puhekielen ja kirjakielen ero, siis tämmösen yleispuhekielen, niin se on tärkeä ihmisten oppia. - - Mää suhtaudun kyllä positiivisesti (murteen opettamiseen), mut ongelma on se aika, et meilläkin on opetussuunnitelmassa niin paljon muita asioita mitä pitää opettaa. Et sit ennemminki mä käytän sen ajan semmoseen ehkä yleispuhekielen opettamiseen ja tän tyypiseen.

Käytännössä esteeksi murteen opettamiselle tulee ajanpuute. Jos aika ei riitä puhekielen opettamiseen yleensä, vielä vähemmän jää aikaa aluepuhekielen opettamiseen. Yleispuhekielen hallinta nousee tärkeämmäksi. Murteen oppimista pidetään hyvänä, jos sille jää aikaa, mutta kovin tarpeellisena sitä ei koeta.

Muuttoliike nousi haastatteluissa tässä kohdassa esille. Oulu1 ja Turku1 huomauttavat, että muuton jälkeen opitusta aluepuhekielestä ei ole opiskelijalle hyötyä.

Oulu1: Ku miettii miten paljo esim murteita on Suomessa, niin paljonko se auttaa opiskella esim joku tämmönen yleiskielen joku pääkaupunkiseudul, jos ihminen menee johonki Itä-Suomeen. Sama ongelma edessä, ei se ymmärrä taaskaan.

Turku1: Mut kyl se tietonen valinta on koko ajan siinä et opetetaan sitä standardikieltä kun sit täs on semmonenki ongelma et aika paljo ne muuttaa tässä maassa. Ne lähtee Helsinkiin työn perässä, kavereiden perässä, ja jos sä siel puhut turkuu ni ei sitä kukaan ymmärrä. Eikä ne ymmärrä sitte taas sitä mitä siellä puhutaan, jos ymmärtää sittenkään, mut näin että kyl sitä yritetään mennä sillä yhellä standardilla läpitte, ja he oppii sit sen mitä on oppiakseen muuta.

Monet opiskelijat vaihtavat jossain vaiheessa paikkakuntaa, ja uudella paikkakunnalla toisen paikan murteen hallinnasta ei ole hyötyä. Tämän takia opettajat eivät halua käyttää paljoa resursseja murteen opetukseen.

Kuopio2 suhtautuu murteen opettamiseen positiivisesti. Hän näkee murteen opettamisen merkityksellisenä ja tarpeellisena työnteon ja ihmisiin tutustumisen kannalta.

Kuopio2: Ihan positiivisesti mä suhtaudun. No jos ihminen tänne on tullut asumaan ja jos vaikka pysyykin täällä, sitä ei tietenkään kukaan pysty varmaks sanomaan, että voi olla että pari vuotta ja elämä muuttuu, mutta jos kerta täällä ollaan ja asutaan, niin siis tottakai se pitää tutustuttaa. On vanhempia ihmisiä, on nuorempia ihmisiä, voi olla että mitenkä, minkälainen prosentti, miten ne nuoret ihmiset puhuu ja mitä ne käyttää, mutta joku, aika moni haluaisi esimerkiksi lähihoitajaksi ja on tekemisissä vanhempien ihmisten kanssa, sitä voi. Mutta ne kurssitkin ne tuntuu, jos vaikka me nollasta tullaan ja ollaan etevä ja hyviä opiskelijoita, mutta loppujen lopuksi on aika lyhyt. Ja miljoona asiaa pitää kirjakielistäkin niinko opettaa ja just näin tylsästä kieliopista, ja se puhekielikin ois hyvä, ja jos esimerkiks täällä näin se savonkin murre, niin tuntuu että ei riitä aika näihin mukaviin, koska ne kiinnostaa ihmisiä. Se on niin lähellä elämää ja niitä tavallaan tarvitaan. Halutaan ymmärtää naapureita ja ihmisiä ja jotenkin käsitellä näitä asioita, mutta halutaan sitten kyllä opiskella ja tietää sitä virallistakin kieltä, ku täällä niin moni asia mikä pitäis opettaa.

Kuopio2 mainitsee myös siitä, että ihmiset saattavat muuttaa, mutta lisää, että koska varmuutta tästä ei ole, on tärkeää tutustuttaa opiskelijoita murteeseen. Murre on *lähellä elämää* – sen avulla voi ymmärtää naapureita. Murre koetaankin usein lähikieleksi. Murre on *mukavaa* ja *kiinnostavaa*, mutta sen ohi ajaa moni muu asia. Kirjakieltä ja *tylsää* kielioppia pitää myös opettaa.

Kuopio2: n opiskelijat oppivat paljon murretta työharjoittelussa, ja siinä yhteydessä käydään oppitunneillakin läpi paikallista sanastoa ja ilmaisutapoja, kun oppilaat niitä tunneille tuovat.

Kuopio2: Mutta tottakai pitää, pitää niinku löytää aina aika sille ja antaa niinku ihmisten kuunnella, vaikka kuunnella ja verrata että miten se, erottasko se korva muuten. Tietysti netistä se löytys, määh oli joskus semmonenki ajatus että kuunnella vaikka vanhempienki ihmisten puheita tai jostain vaikka löytyis pätkä jostain vaikka vanhasta elokuvasta, miten sillon puhuttiin ja miten nyt puhutaan ja, keskustella vaikka siitä, että mitä mieltä sinä olet, onko yhtään eroja ja... Nyt ne oli työssäoppimassa, seittemän viikkoa jokainen erilaisessa paikoissa. Ja maanantaisin ne oli koulussa, kyllä mä yritin maanantaisin kysellä, no tuliko uusia sanoja, minkälaista se on ja ... Kyllä ne tulee, tulee, ja sit ne, se jännä ku, vaikka sitä ei osais täydellisesti, no ei tarvikaakaan täydellisesti, mutta vaikka ei osais hyvin puhua, mutta jos se tarttuu vaikka tommoset Savon murteen sanat ja koko lause vähän tämmönen sekasi, mutta siinä yritetään vähän tämmönen, ku opittu joku sana just sillä murteella, niin se joskus niin hassulta kuulostaa, kun vaikka ei osata sanoa jotain. Mutta puhutaan, yritetään kuitenkin, niinku, varmaa ei tehty sitä eroa että onko se ollut puhekieltä tai jotain muuta.

Kuopio2 puhuu siitä, miten pitää antaa kuunnella, eli siis kehittää kielikorvaa kuulemaan ja erottamaan kielen piirteitä. Reseptiivisten taitojen kehittäminen onkin tärkeä osa kielen oppimista. Opiskelijat tuovat murteellisesti opittua sanastoa tunneille käsiteltäväksi, ja yleiskielistä mallia heillä ei varmaan vielä olekaan. Haikalan (2015: 66–67) mukaan työharjoittelussa tulee vastaan paljon erilaisia kielenkäyttötilanteita ja harjoittelijat myös pyrkivät hyödyntämään monipuolisesti näitä tilanteita. Haikala toteaa, että harjoittelijaa on ohjattava erilaisten tilanteiden mahdollisuudet kielen oppimisen kannalta.

4.3 Puhekielen ja murteen käsittely opetuksessa

4.3.1 Opetuspuheen kielimuodot

Käsittelen opetuspuhetta siltä osin, miten opettajat itse kuvailevat puhettaan ja pyrkimyksiään ja ajatustaan kielimuodon valinnan taustalla. Kaikki seitsemän opettajaa opettavat suomea suomeksi. Oulu1 huomautti tosin käyttävänsä jossain määrin opetuskielenä myös englantia. Opetuspuheen osalta neljä opettajaa (Turku1, Turku2, Kuopio1, Kuopio2) on puhekielen kannalla, koska puheen pitäisi heistä olla mahdollisimman luonnollista. Ihan alkuvaiheessa hekin käyttävät enemmän yleiskieltä.

Turku1 ja Turku2 ovat opetuspuheen suhteen yleispuhekielen kannalla, vaikka sanovatkin opettavansa yleiskieltä ja välttävänsä murretta.

Turku1: Kun mä puhuin niistä kahdesta rekisteristä et toista kirjoitetaan ja toista puhutaan ni mä pyrin siihen myöskin ite. Mä puhun mitä puhun ja kirjoitan mitä kirjoitan. - - En mä oo koskaan miettinyt sitä sillä tavalla että puhunko nyt standardisti vai vedelläänkö puhekieltä. Mut tietonen valinta on se että mä en puhu murretta. - - Nimenomaan just näin, et sillon ku aletaan ymmärtää sitä, et ei enää mieli että kirjoita mitä se on, mut siinä vaiheessa ku ymmärtää että se on tätä, niin siinä vaiheessa mää sanon et kirjoita, tee tämä harjotus. Siit sit se lähtee menemään siihen puhekielen suuntaan.

Turku2: Tottakai ympäröivistä ilmiöistä ja asioista Suomessa keskustellaan ja yleensä puhekielellä. - - Puhutaan koko ajan seurustelupuhetta, jossa puhekielen osuus kasvaa puhenopeuden mukana.

Turku1 ei mieli, puhuuko yleiskieltä vai yleispuhekieltä. Hän pyrkii kahteen rekisteriin: puhuu toista ja kirjoittaa toista. Murretta hän ei halua käyttää. Ihan alussa hän sanoo käyttävänsä pelkästään yleiskieltä. Vasta kun yleiskielistä varianttia on alettu ymmärtää, voidaan totuttaa opiskelijaa puhekieliseen varianttiin. Turku2 käyttää myös puhekieltä keskustellessaan opiskelijoiden kanssa. Puhekielen määrää myös kasvatetaan vähitellen samaa tahtia kuin puhenopeuttakin. Puhekieli ei kuulu alkuvaiheeseen hänelläkään, vaan sitä voi myöhemmin lisäillä. Turkulaiset opettajat torjuvat puhekielen varsinaisen opettamisen, mutta he totuttavat opiskelijansa puhekieleen siirtymällä opetuksen edetessä vähitellen käyttämään enemmän puhekieltä. Puhekieli kuuluu siis opettajan puheen kautta.

Yleispuhekielen kannalla ollaan siksi, että se on luonnollisempaa kuin yleiskieli, ja yleiskielen käyttö koetaan puheessa kankeaksi ja luonnottomaksi. Kuopio1 ei halua miettiä liian tarkasti puhetapaansa, vaan yrittää puhua mahdollisimman normaalisti, samalla tavalla kuin yleensäkin puhuu suomea.

Kuopio1: Puhun aika yleiskieltä. En puhu murretta, ja ongelma on se et mä koen että mä en osaa sitä savon murretta, se ei tule multa luonnostaan, ni en todellakaan yritä ees sitä, koska se ois katastroohvi. Aika yleiskieltä, no nyt ku mul on nämä valmat, nää maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen valmistava, ni heille mä puhun jo aika normaalilla nopeudellakin. Alkuvuonna, syksyllä, puhun hitaammin, ja tottakai tarkkailen opiskelijoiden reaktiota, eli jos ne ei ymmärrä, niin sitten sanon uudestaan yleensä hitaammin ja sit voin kirjoittaa sanoja taululle, että tottakai aina varmistan sen ymmärtämisen. Mut yritän puhua mahdollisimman normaalilla temmolla, ja varsinki tälle keväällä ni puhun jo ihan tavallisella. Jos huomaa, että nyt ei mee perille, ni sitte hidastan. Mutta aika yleiskieltä puhun, että en mä murretta puhu. Haastattelija: Tarkotatko yleiskielellä nyt kirjakieltä vai yleispuhekieltä?

Kuopio1: Yleispuhekieltä. En mä varmaan kirjakielellä osais puhuaakaan. - - Mä en ajattele mitä mun suusta tulee, että sieltä tulee minä tai mä, et mä en sitä niin tietosesti ajattele, et yritän puhua mahdollisimman normaalisti, niinku mä itse puhuisin. Tuntuu että jos mä lähtisin sitä tietosesti koko ajan miettimään että puhuisin että nyt minä kerron teille plaa plaa plaa.. niin siitä tulis niin teennäistä, jo sävelkulku ja aksentit, siis kaikki menis jotenki epäluonnolliseksi, että puhun niinkun puhun ja yritän sillä et pysyis nämä kaikki, onko ne nyt prosodisia piirteitä vai mitä ne ovatkaan että ne pysyis mahdollisimman luonnollisina.

Tarkoitus on, että kieli olisi mahdollisimman luonnollista, sillä silloin opiskelija voi ymmärtää sitä myös koulun ulkopuolella. Kuopio2 pyrkii luonnollisuuteen myös puhenopeudessa ja prosodiassa. Hän tarkkailee opiskelijoitaan, hidastaa tarvittaessa ja varmistaa, että he ymmär-

tävät. Hän kokee, että jos hän miettisi puhettaan liikaa, siitä tulisi teennäistä ja epäluonnollista. *Normaali, luonnollinen* puhe määritty kielenä, jota ei tarvitse ajatella tietoisesti.

Oululaiset opettajat pyrkivät käyttämään opetuspuheessaan pääasiassa yleiskieltä. Toisaalta he kaikki tavalla tai toisella haluavat tuoda puhekieltä opetukseen. Murretta he pyrkivät välttämään. Oulu2 kertoo, että puhekieli saattaa *lipsahtaa*.

Oulu1: Kyllä mä pyrin semmoseen hyvin yleiskieliseen puheeseen koska niitten on helpointa ymmärtää sitä. Mutta ehkä välillä se saattaa niinku unohtua ja saattaa tulla puhekielisempää mutta kyllä silloin ko mä mietin mitä mä sanon ni mä puhun mahdollisimman yleiskielisesti.

Oulu2: Kyllä mä pyrin siihen kirjakieliseen sen takia koska kun mä opetan kuitenkin kirjakieltä - - Tottakai siihen jonku verran saattaa lipsahtaa puhekielisiä ilmaisuja.

Oulu3: Puhun suomea, yritän puhua selkeästi ja yleiskielisesti, jonkun verran tulee puhekielisestiki ja joskus ihan tarkoituksellaki sanon puhekielellä. Semmosella rovaniemen-oulun sekasella puhekielellä.

Yleiskieli hahmottuu näissä kommentteissa selkeäksi ja ymmärrettäväksi. Puhekieli on epäselvempää ja jossain määrin tahatonta – se saattaa lipsahtaa ja sitä ei mietitä. Oulu3 sanoo tosin käyttävänsä välillä puhekieltä ihan tietoisesti.

Oulu1 kommentoi, että hänen puheessaan saattaa joskus olla puolet sanoista suomea, puolet englantia. Hän pyrkii pitämään englannin käytön mahdollisimman vähäisenä mutta kokee välttämättömäksi käyttää sitä jonkin verran.

Oulu1: Meillähän on semmonen periaate että me pyritään minimoimaan se englannin kielen käyttö. Pakko sitä on jonkun verran käyttää. Suomen kielen osalta, mulla on välillä niin hirveän sekasta se kieli, että siinä saattaa olla puolet sanoista suomea, puolet englantia.

Oulu1 puhuu yleiskielisesti aina, jos vain miettii, mitä sanoo. Yleiskieli voi välillä unohtua ja vaihtua puhekieleeseen.

Oulu1: Kyllä mä pyrin semmoseen hyvin yleiskieliseen puheeseen koska niitten on helpointa ymmärtää sitä. Mutta ehkä välillä se saattaa niinku unohtua ja saattaa tulla puhekielisempää mutta kyllä silloin ko mä mietin mitä mä sanon ni mä puhun mahdollisimman yleiskielisesti.

Haastattelija: Sen ymmärtämisen takia?

Oulu1: Nii.

Haastattelija: Vaikuttaako siihe, tavallaan miten yleiskielisesti sää puhut ni, ni mikä siihen vaikuttaa?

Oulu1: No se ryhmän taso nimenomaan.

Oulu1:n mukaan myös puhekieli on liian vaikeaa varsinkin alkeisoppijalle. Edistyneemmälle ryhmälle voi jo vähän puhua puhekieltäkin – puhekielen määrä luokassa lisääntyy oppimisen myötä.

4.3.2 Puhekielen opettaminen

Suurin osa opettajista kertoo, ettei opeta puhekieltä alussa. Puhekieltä voidaan käsitellä sitten, kun oppilaat ymmärtävät jo tärkeimpiä asioita yleiskielellä. Puhekielestä ja murteesta puhutaan yleensä silloin, kun oppilaat nostavat asian esille ja esittävät siitä kysymyksiä. Kaikki opiskelijat eivät haastateltujen arvion mukaan kykene sisäistämään kielen useita variantteja. Turku1 käsittelee puhekieltä sellaisen ryhmän kanssa, jossa kielitaito on hyvä.

Turku1: Sit ku on semmonen ryhmä jossa kielitaito on hyvä, niin silloin me voidaan vähän sukeltaa siihen (puhekieleen). Ku mitä nyt, mitä sä kuulit et se sano ja miks tämä on näin, ja sit tulee tämmösiä et katoaan karttaa et tuo Tukholma on tässä aika lähellä ku kattoo tost ja se mitä oltiin samaa valtiota monta vuotta tässä, ja sit joku miksei venäläisiä sanoja. Sit mä näytän miten Helsinki ja Pietari on tossa, et ei ne oo tullu tänne Turkuun asti. Että se ei oo sontikka, vaan se on satteenkeppi.

Hän selittää puhekieltä vain silloin, kun opiskelijat siitä kysyvät. Turku1:n periaatteena on kuitenkin, että puhekieli opetetaan vain puheen kautta eikä koskaan kirjoitettuna. Puhekieltä ei *opettamalla opeteta* luokassa. Opettaja siirtyy puhekieleen vähitellen, kun opiskelijat alkavat jotain ymmärtää. Puhekielisiä kirjoitettuja tekstejä ei käsitellä, jotta opiskelijat eivät näkisi puhekielistä kirjoitusta.

Turku1: Mä en opeta puhekieltä koskaan, siis opettamalla en opeta. - - Ja hyppään iloisesti yli kaikki ne tekstit, ku tekstejä otetaan millon mistäki kirjasta, ja jos siel on sitte jotaki puhekielijuttuja, esmes tässon hyvin paljon puhekielijuttuja, en mä ota niitä koskaan.

Haastattelija: Miksi?

Turku1: En mä halua että ne näkee kirjoitettuna sen puhekielen.

Opettamalla opettamisella Turku1 viitanee siihen, että opiskelijoiden huomio tietoisesti kiinnitetään johonkin asiaan ja sitä tarkastellaan. Turku1 kommentoi myös, että dialogiharjoituksissa saa vapaasti käyttää puhekieltä eikä opettaja puutu siihen. Myös Kuopio1 haluaa tehdä selvän eron puhe- ja kirjakielen välillä.

Kuopio1: Tietysti oppikirjan tekstit, jos on dialogia niin ne on puhekielellä, mutta ne on kirjoitettu siihen, että siellä se puhekieli vilahtelee, ja jos on erityyppisiä niinku kirjoitettuja tekstejä, niin siellä näkyy kirjakieli. Mutta musta tuntuu että jos mä kirjoitan vaikka esimerkklauseita taululle niin kyllä mä aina kirjoitan ”minä luen” tai ”hän lukee”, että en mä siellä käytä ”mä” tai ”se”.

Kuopio1 käyttää opetuksessaan sekä puhekielellä kirjoitettuja dialogeja että erilaisia kirjakielisiä tekstejä. Itse hän käyttää kirjoittaessaan aina yleiskieltä.

Puhe- ja kirjakielen selkeä erottaminen helpottaa niiden käyttöalojen hahmottamista. Siitäkin huolimatta opiskelijat tulevat todennäköisesti törmäämään puhekieliseen kirjoitukseen jossain vaiheessa – puhe- ja kirjakielen rekisterirajat ovat hämärtyneet, ja nykyään puhekielistä kielimuotoa jäljittelevää kirjoitusta näkee paljon esimerkiksi sosiaalisessa mediassa (Viinikka & Voutilainen 2013).

Vaikka Turku2 pitää tärkeänä sitä, että opiskelijat tottuvat kuuntelemaan ja ymmärtämään puhekieltä, hänestä on parempi, että opiskelijat eivät itse yritä puhua puhekieltä.

Turku2: En kuitenkaan varsinaisesti ala opettaa heitä käyttämään siis muodostamaan puhekielisiä ilmauksia, sillä minusta riittää että he ymmärtävät mitä puhutaan ja osaavat reagoida yleiskielellä, jota kaikki suomalaiset ymmärtävät. Sillä huonosti puhuttu puhekieli on tosi vaikeasti ymmärrettävää. Olen tavannut peruskoulua käyneitä nuoria, jotka ovat oppineet vain toisilta nuorilta puhekieltä ja puhuvat sitä nopeasti ja huonosti. Se on kamalaa.

Turku2:n mukaan opiskelijat puhuvat puhekieltä nopeasti ja huonosti. Turku2 kuvailee heidän kieltään paitsi vaikeasti ymmärrettäväksi, myös *kamalaksi*. Tässä näkyy se, miten puhekieli sietää virheitä vähemmän kuin yleiskieli (Silfverberg 1993: 251).

Oulu2 pyrkii käyttämään ja opettamaan pääasiassa yleiskieltä, mutta hän esittelee opetuksessaan jonkin verran myös puhekieltä sekä puhutussa että kirjallisessa muodossa. Hän saattaa esitellä esimerkiksi puhekielellä kirjoitetun dialogin. Puhekieltä tulee myös Supisuomea-videoiden kautta.

Oulu2: Kyllä mä pyrin siihen kirjakieliseen sen takia koska kun mä opetan kuitenkin kirjakieltä, mä en opeta puhekieltä, mä mainittin puhekielisiä, mulla saattaa kalvolla olla joku dialogi että tuo on puhekieltä, tai sitte jos mä näytän jotaki, netistä jotaki Supisuomea-videoita, siinä on puhekieltä aika paljon.

Oulu1 kertoo käyvänsä läpi puhekieltä tunnistamisen tasolla. Puhekielistä sanoista saatetaan antaa esimerkkejä tai listoja. Kuunteluiden kautta harjoitellaan puhekielen ymmärtämistä.

Oulu1: No mä en oo esimerkiks näitten kanssa en oo vielä ottanu että ne tulee sitte vasta vähän myöhemmässä vaiheessa, mutta kyllä me ollaan käyty sillee tunnistamisen kautta just yleisgemiaatio, ja svaavokaali lähinnä ne on ne tärkeimmät. Ja sitte niitten lisäksi semmosia yleispuhekielisyyskiä. - - Mutta no esimerkiks tällä viikolla me opiskeltiin sielä - - jatkokurssilla puhekieltä, ni sielä niitten kirjassa, se on From start to Finnish, ni on semmonen sanalista, semmosia puhekielisiä sanoja, leffa on, ja kämppis, frendi, ni niistä mä osotin niille ni mitkä mun mielestä on myös Oulussa käytössä ja yleisesti käytössä, mutta aika paljon sielä oli myös semmosta mikä on vaan niinku Helsingin slangia, muutama mitä määkään en olis ehkä ymmärtäny. - - - no se on aika olennainen esimerkiks se me ja passiivin käyttö, mutta me ei varmaan pitkään aikaan täällä opetella sitä passiivia ni sit mä en nää kovin järkevänä opetella sitä vielä myöskään.

Oppikirjan puhekielisestä sanalistasta Oulu1 osoittaa oppilaille, mitkä sanat ovat Oulussa tai yleisesti käytössä. Oppikirjassa esiintyy myös slangisanastoa, joka on osittain opettajallekin vierasta. Joitakin puhekielen rakenteita, kuten me ja passiivin käyttö, Oulu1 pitää olennaisena opetettavana asiana. Oma ryhmä on kuitenkin opiskelussa niin alussa, ettei Oulu1 pidä rakennetta heille ajankohtaisena.

Samaan aikaan ei opiskella kahta eri varianttia. Puhekieliset variantit otetaan myöhemmin mukaan, kun yleiskieliset on opiskeltu. Tämä on opettajien mukaan ylimääräistä asiaa, jonka omaksuvat ne, joita puhekieli kiinnostaa ja jotka kykenevät sen vastaanottamaan.

Oulu1 kommentoi, ettei ole järkevää ottaa samaan aikaan opiskeltavaksi kaksia eri persoonamuotoja.

Oulu1: En oo vielä, en. No esimerkiks persoonapronominit, no nythän ne kyllä ossaa ne jo hyvin, ne yleiskieliset, mutta mä en nää järkevänä sitä et niinku suunnilleen sammaan aikaan opeteltais tavallaan kahet eri persoonapronominit.

Kuopio2 huomauttaa myös, että hän pyrkii antamaan puhekielisen vastauksen joskus myöhemmin tai seuraavana päivänä.

Kuopio2: Nyt kun on jonkinlainen tämä pohja heillä niin sanotusti on, jonkinlainen sanavarasto, tavallinen sanavarasto, sitte jos vaikka opiskellaankin kotisanastoo, sanotaanko vaikka näin, ja kirjoitellaankin, makuuhuone, tai olohuone ja samalla minä yritän joskus myöhemmin tai seuraavana päivänä antaa sen vastineen puhekielestä, että se on vaikka olkkari, puhutaan näin, jotain sellasia juttuja, kellä jää sitten mieleen, ja kenellä taas tuntuu että ei tää ylimääräinen tieto, se vain vaikeuttaa koko hommaa, mutta se joka on kiinnostunut, siitä näkee että kyllä se sen sitten muistaa.

Puhekieliset vastineet Kuopio2 kertoo antavansa niitä opiskelijoita varten, joita ne kiinnostavat ja jotka pystyvät ne muistamaan. Osalle puhekieliset vastineet ovat hänen mukaansa ylimääräistä tietoa, jotka vain vaikeuttavat opiskelua. Puhekielen toissijaisesta asemasta opetuksessa kertoo Kuopio2:n ilmaisu *ylimääräinen tieto*.

4.3.3 Paikallisen murteen opettaminen

Turkulaiset haastateltavani eivät mainitse Turun murteesta piirteitä, joita kokisivat tarpeelliseksi opettaa. Murreanoja voidaan opiskella siinä vaiheessa, kun voidaan jo keskustella vapaammin kielestä ja muustakin, ja kun opiskelijat esittävät murteesta kysymyksiä. Kaikissa ryhmissä tähän vaiheeseen ei päästä ikinä.

Turku2: En opeta enkä käsittele. En nimittäin osaa turun puhekieltä kunnolla itsekään. Puhun sekaisin yleispuhekieltä, oulua ja turkua. En pystyisi opettamaan sitä (turkua).

Oulu1 opettaa Oulun murteesta tunnistamisen tasolla svaavokaalin ja yleisgemiaation.

Oulu1: kyllä me ollaan käyty sillee tunnistamisen kautta just yleisgemiaatio, ja svaavokaali lähinnä ne on ne tärkeimmät.

Oulu3 mainitsee persoonapronominit *mää* ja *nää*, sekä imperfektin taivutusmuodon *tekkiin* 'tein', *näkkiin* 'näin'. Yksittäisiä sanoja hän ei pidä tarpeellisena opettaa.

Haastattelija: Onko jotain mitä sää koet että olis tärkeää opetella Oulussa puhekielestä? Tai tunnistaa?
 Oulu3: No se mää ja nää, ja oli puhetta niistä tekkiin ja näkkiin, en tiä sitte kuinka yleisiä ne on nykypäivänä mutta ni ihmisten puhheessa. Se on sitte varmaan semmonen mikä kannattaa ainaki tunnistaa koska se on tosi erilainen ku yleiskielesä. Ehkä ne on ne semmoset oulun puhekielen tunnistettavimmat. Ehkä ei niin yksittäisiä sanoja, mutta nuo ainaki.

Oululaiset opettajat eivät pitäneet sanastoa kovin olennaisena murrepiirteenä myöskään murretta kuvaillessaan. Huomion kohteeksi nousivat sekä murrekuvauksissa että opetuksen kuvauksessa svaavokaali, yleisgemiaatio, persoonapronominit ja erikoiset imperfektimuodot.

Oulu3 on pitänyt kulttuuriin keskittyvää kurssia, jossa on käsitelty enemmän myös paikallista puhekieltä, paikkoja ja ajanviettomahdollisuuksia.

Oulu3: Jonkun verran on niinkö yleistä tietoa Suomesta ja Suomen kulttuurista, ja sitte myös Oulusta just sitä puhekieltä ja murre sanoja, ja sitte on ollu jonku verran tämmöstä Oulun paikkoja, mitä Oulussa voi tehdä, museoita, nähtävyyksiä jonku verran ollu Toripolliisi ja kaikki nämä. Semmosta vähä Oulun historiaa lyhyesti.

Kuopiolaiset mainitsevat opettavansa persoonapronominit *myö* ja *työ*, jotka sisäistetäänkin nopeasti. Murre sanoista Kuopio2 on tehnyt listaa, ja hän aikoo niistä olennaisimpia ottaa esille opiskelijoidensa kanssa. Kuopio2 on itse maahanmuuttaja, ja suomi on hänelle vieras kieli. Hän kokee murteen opettamisen hyödylliseksi, mutta materiaalin löytäminen on hankalaa.

Kuopio2: Kyllä jotain sanoja ja minä yritän ainaki tutustuttaa niihin - - siinä on sitä puhekieltä ja savon murretta, ja jotain sanoja ne tuovat sieltä ulkoa päin tänne ja sitte ruvetaan. Ja tuovat sen siinä muodossa ku he sen kuulee ja sit tietysti ku oma korostus siinä kun ne rupee sitä ääneen sanomaan ni se voi olla että sitä sanaa ei tunnista ei yhtään että, jos joku konteksti ja mikä tilanne, niin että varmaan tämä oli, niin kylä, vaikka kirjoitellaankin siinäki muodossa ja sanotaan että tämän vastine on tämmönen kirjakielessä, mutta hyvä että sinä tunnistat sen sanan.

Murteen opetus lähtee useimmiten opiskelijoista. Opiskelijat oppivat murretta työharjoittelusta ja muusta lähiympäristöstä, ja havaittuja asioita käsitellään ja selvitetään oppitunneilla.

Kuopio1 kokee murteen opettamisen haastavaksi.

Kuopio1: Musta tuntuu tosi haastavalta et mitä mä nyt oikeesti niille lähtisin opettamaan, että mitkä ne ois ne perus, no kyllä me on aina, kyllä he sen tietää et myö ja työ tarkoittaa me ja te, mutta niinku että, mitkä ois ne tärkeät asiat jotka lähtis vähän syvemmälle, kuitenkin huomioiden tämän aikapulan.

Kuopio1 kuvailee, miten olennaisimmat asiat murteesta on vaikea hahmottaa. Opiskelijat oppivat nopeasti persoonapronominit *myö* ja *työ*, mutta ajanpuutteenkin vuoksi murteen opettamisessa on vaikea lähteä pidemmälle. Haasteellisuudesta huolimatta Kuopio1 on pyrkinyt tuomaan murretta esille. Hän on käyttänyt opetuksessaan Jyväskylän yliopiston Kielikompassia, josta löytyy murrenäytteitä. Joskus hän on antanut sen vain itseopiskelumateriaaliksi, joskus sitä on kuunneltu koulussa ja tehty siihen liittyvä tehtävä. Opiskelijoiden on pitänyt löytää kirjakielellä annettu sana kuuntelusta murteellisessa muodossa. TV-ohjelmista on myös katsottu pätkiä, joista on analysoitu puhetta.

Kuopio1: Missäs mä nyt käyttäisin, no mää oon jonkun verran käyttäny sitä Jyväskylän yliopiston kielikompassia, missä on murrenäytteitä, vanhahan se on, mutta ne murrenäytteet on ihan oookoo. Ni sitä me on käytetty välillä niin että joinaki vuosina oon antanu vaan linkin, et niitä joita kiinnostaa niin käykää kuuntelemassa. Itseopiskelumateriaaliksi. Joinakin vuosina on kuunneltu ihan koulussa niitä näytteitä, ja mää oon saattanu tehdä siihen ite jonku lisätehtävän. Että mä oon kirjottanu kirjakielellä ne sanat, ja niitten on pitänyt kuunnella sieltä murrenäytteestä mitä se on esimerkiksi savon murteella tai jollain muulla murteella. Sitä materiaalia mää oon käyttänyt, ja nyt on ollut telkkarissa näitä tositeevee ohjelmia, esimerkiksi 112 ja sit se Poliisit, ni näitä, ja siellä, ku niitäki on osa kuvattu Kuopiossa, ni mää oon muutamia niistä bongannu, ja sitte että aa täs on savon murretta nyt tosi paljon, ni on katottu niitä videopätkiä koulussa, ja kuunneltu niitä ja yritetty sieltä niinkun ”mitä toi nyt sanoo” ja mitä se tarkoittaa ja mitä se ois kirjakielellä. Et niinkun ton tyyppisiä. Mut eipä oikeestaan enempää.

Haastattelussa ei tullut esiin, millä kursilla ja minkä tasoisten oppilaiden kanssa Kuopio1 on tällä tavoin murretta käsitellyt.

4.3.4 Kommentteja oppimateriaaleista

Opettajat käyttävät paljon omia materiaaleja ja harkinnan mukaan etsivät, yhdistelevät ja muokkaavat materiaalia useista lähteistä. Televisiota ja radiota hyödynnetään silloin, kun se on tarkoituksenmukaista ja sopivaa materiaalia löytyy. Sellaisinaan televisio- ja radio-ohjelmat ovat kuitenkin usein liian vaikeita. Puhekielen opetukseen tarkoitetuista oppimateriaaleista Oulu3 kertoo käyttäneensä pari kertaa Supisuomea-sarjaa.

Oulu3: Yleensä ne on ollu joko ite tehtyjä tai internetistä jotai, ei välttämättä suoraan, että jotain vähä inspiroituja sieltä, että on ollu semmosia ko on ollu murrepelejä että tehenny niistä vähä semmosia omia matskuja. Perus. Ja just se sarjakuvaa luettu, vähä tommosta.

H: Käytäksä noita jotai Supisuomea?

Oulu3: Joo, sitä ollaan jonku verran käytetty. Ollaan katottu pari kertaa niitä videopätkiä. Ei hirveästi. Pari kertaa.

Oulu3 kertoo käyttäneensä murrepelejä ja muokanneensa niistä omiakin materiaaleja. Sarjakuvat ovat myös olleet opetuksessa mukana.

Oulu1 on käyttänyt oppikirjojen kuunteluharjoituksia sekä tehnyt harjoituksia myös itse. Oulu1 toteaa, että on hankalaa löytää opetukseen sopivaa materiaalia, koska aineistot, joita ei ole tarkoitettu opetuskäyttöön, ovat liian vaikeita.

H: No mitä materiaalia sä käytät puhekielen opettamiseen?

Oulu1: No mä oon käyttäny jotaki mitä kirjoista on löytäny, eniten oon tosiaan käyttäny niitä kuunteluharjoituksia, joitaki tekstejäki tai sanoja oon ottanu joistaki kirjoista ja jotaki oon tehny ite.

H: Käytätkö internetistä tai tv:stä jotain?Täällä ei oo ainakaan oikein, tässä tilassa.

Oulu1: No en, en oikeistaan mut oon miettiny totakin että jos suoraan ottaa jotain mikä ei oo tarkotettu opetuskäyttöön ni se on aika hankalaa löytää sellasta mikä olis niinku sopivaa koska monesti sit kuitenkin on liian vaikeita ne.

Funktionaalisen kielenopetuksen kannalta vaikeimmatkin autenttiset materiaalit voisivat kuitenkin olla hyödyllisiä; tarkoitus ei ole ymmärtää kaikkea vaan ratkaista ongelmia yhdessä (Aalto, Mustonen & Tukia 2009: 412).

Oppimateriaalien puhekieliosiot koetaan liian pääkaupunkikeskeisinä – muualla asiat ilmaistaan eri tavalla. Pääkaupunkikeskeisyys näkyy teksteissä esiintyvien paikkojen nimissä, kulttuurisissa seikoissa sekä puhekielen piirteiden tai sanojen esittelyssä. Sanasto viittaa pääkaupunkiseudulle, vaikka siitä suurin osa onkin yleispuhekielistä. Yleispuhekielisiksi koettujen piirteiden osalta puhekieliosiot kuitenkin hyödynnetään. Pääkaupunkiseudun puhekieli koetaan myös jossain määrin tarpeelliseksi tuoda esille sen yleisyyden vuoksi.

Oulu3 käyttää opetuksessaan puhekieliosioita, vaikka kokeekin ne pääkaupunkikeskeisiksi. Hänestä on toisaalta hyvä, että saadaan tietoa myös pääkaupunkiseudun puhekielestä. Hän toivoo, että puhekieltä käsiteltäisiin laajemmin.

Oulu3: Aika semmosia pääkaupunkikeskesiä on ollu mitä on nähäny, sielä on just mä, sä, että sen tyyppistä.

H: Oottako te niitä käyttäny?

Oulu3: Ollaan me niitä käytetty, ja oon mä sanonuki että tämä on aika yleinen siellä pääkaupunkiseudulla siellä Helsingin lähellä, että sitte Oulussa vois olla tämä sama tällä tavalla. Että joku että ”haluutsä kahvia” voi olla että ”haluakko nää kahvia”, että tällä tavalla. Kyllä neki on ihan ookoo, ja on ne hyvä tietää neki, kummiski aika laajalle levinneitä ne pääkaupunkiseudun puhekielisyydet. Joka paikassa kuulee aika paljon. Enemmän vois olla niinku laajemmastiki käsitelty sitä puhekieltä, että ei olis vaan pääkaupunkiseudun, vois olla vähä vaihtelevampaa.

Mä, sä -ilmaisu on yleispuhekielinen, ja sitä käytetään paljon laajemmin kuin pääkaupunkiseudulla. Oulussa sillä on kuitenkin pääkaupunkimainen leima – persoonapronominien *minä, sinä* oululaiset variantit ovat *mää, sää/nää*.

Turku1 ei halua käyttää tekstejä, joiden sisältö viittaa liikaa pääkaupunkiseudulle. Mieluummin opiskellaan Turkuun läheisemmin liittyviä asioita ja käytetään materiaaleja, joissa puhutaan turkulaisista busseista tai lähiöistä.

Turku1: Joku menee raitiovaunulla johonki ni se otetaan välittömästi pois. Ei se kuulu tähän asiaan, miettikää sitä sitte kun muutatte sinne tai matkustatte sinne, et opitte ne sitten.

Vaikka Turku1 suosii opetettavana kielimuotona yleiskieltä, hän pyrkii paikallisuuteen voimakkaasti asiasisältöjen ja kulttuurisen aineksen tasolla.

Oulu2 kommentoi, että puhekielistä oppimateriaalia on vähän. Johonkin puhekieliseen oppikirjaan hän muistaa joskus törmänneensä. Hän ei kuitenkaan halua juuri opettaa puhekieltä, joten materiaalin puute ei häntä paljon häiritse.

Haastattelija: Mitä mieltä sä oot oppimateriaaleista puhekielen osalta?

Oulu2: Aika vähän sitä varmaan nykyään vielä on. Oon kuullu että seki on lisääntynyt nyt, mää en oo ite sitä sillä tavalla... Yks joku kirja, se oli ihan puhekielinen oppikirja, en oo ite käyttänyt, mutta selasin kirjastossa se oli, yhteen oon törmännyt. Se ei oo välttämättä ollu ees mikkään, varmaan kuitenkin vähintään useemman vuoden ikänen.

Haastattelija: Minkälaista puhekieltä siinä oli?

Oulu2: Sanosko, että semmosta tv-puhekieltä. Semmosta mitä tv-sarjoissa. Etelä-Suomen, pääkaupunkiseutupainotteista. En tarkkaan kattonu oliko siellä vaihtoehtoja että sanotaan että mää ja mie ja ... jotain tämmösiä siellä saatto olla, perussanastoa. Kyllähän se pääsääntöisesti on sitä mitä kuulee, tuolla ihan, tv-sarjoissa ja muuten.

Tv-puhekielellä Oulu2 viittaa yleispuhekieleen.

Oulu1 mainitsee sanalistan Leila Whiten oppikirjasta From start to Finnish (2012) ja käyttää listaa Ouluun soveltaen opiskelijoidensa kanssa. Luontevimmin puhekieltä opetetaan hänen mukaansa kuunteluiden kautta. Oulu1:n mielestä on hyvä, että Whiten oppikirjan kuunteluharjoituksissa käytetään puhekielistä puhetta.

Oulu1: ni mun mielestä on positiivista että sitä niinku kuitenkin tuuaan esille ja se et niinku otetaan asiaksi, mutta kyllähän se niinku suurimmalta tai aika isolta osin se on niinku sellasta pääkaupunkiseudun puhekieltä, tavallaan se on niinku ymmärrettävää ettei siihe kaikkia murteita oo järkevää ottaa, mutta en mää niinku suoraa niistä sitä puhekieltä opettais näille koska mun mielestä se on vähä liian semmosta että ei se suoraa oo semmosta mitä ne täällä kuulee. Mutta no esimerkiksi tällä viikolla me opiskeltiin siellä - - jatkokurssilla puhekieltä, ni siellä niitten kirjassa, se on From start to Finnish, ni on semmonen sanalista, semmosia puhekielisiä sanoja, leffa on, ja kämppis, frendi, ni niistä mää osotin niille ni mitkä mun mielestä on myös Oulussa käytössä ja yleisesti käytössä, mutta aika paljon siellä oli myös semmosta mikä on vaan niinku Helsingin slangia, muutama mitä määkään en olis ehkä ymmärtäny. - - Se muuten on myöski hyvä mikä on positiivista, niin osasta niistä kuunteluharjoituksista on kyllä sellasta puhekielisempää puhetta, ja se on tosi hyvä, koska mun mielestä se on niinku ehkä paras keino opettaa sitä puhekieltä niitten kuunteluitten kautta, koska se on se luontevin, miten ne sitä muutenki kuulee.

Kuopio1 kokee, että dialogien yleispuhekielisyys on hyvä, ja jokin muu tuntuisi hassulta. Hän arvostaa Hyvin menee -sarjan tyyliä pitää esillä erilaisia tekstilajeja. Puheharjoituksia siinä on hänestä paljon verrattuna muihin kirjasarjoihin.

Kuopio1: Dialogeissa on semmonen yleispuhekieli, ja ne on luettu nauhoiksi ja on kuunteluina myös, niin onhan se semmosta puhekielistä, et ei se kirjakielistä oo ne dialogit, se kuulostas aika hassulta. Ja mun oppikirjassa mitä mä käytän, niin voi olla kielioppiosoiden lopussa sit semmonen tietopläjäys miten tää menee puhekielessä tää sama asia.

Haastattelija: Ne toimii Savossa?

Kuopio1: No siis kyl mä niitä.. joo, siis tottakai on tämä savon murre erikseen ja on ne omat variantit, mutta siis joo, kyllä sitä opetetaan. No just joku me-passiivi. Kyllähän sitä käytetään savossa ihan samalla tavalla, no, mennään syömään. Tämmösiä perusjuttuja, yleispäteviä. - - Tosiaan ne puhekielen tärpit on aina siellä kielioppiosion lopussa, ja mun mielestä tässä kirjassa on suht kivasti myös puhumisen harjoituksia, erilaisia puheharjoituksia, keskustelutehtäviä. Mun mielestä niit on ihan .. yleensä mä joudun keksimään niitä vielä lisää, mutta moniin muihin kirjasarjoihin siinon jo mukavasti niitä.

Haastattelija: Mikä sarja teillä on?

Kuopio1: Hyvin menee 2. Sitä on itseasiassa käytetty koko sen ajan ku mää oon ollut siit 2008 lähtien, se sillon tais ilmestyä. Me ollaan kyl tykätty siitä. - - nuo Hyvin menee 1 ja 2 et se on semmonen mun mielestä aika monipuolinen, että siinä on puhekieltä ja kirjakieltä ja erilaisia tekstilajeja, et ei oo pelkästään kertovia tekstejä, ku jotku oppikirjat on semmosia että niissä on vaan semmosii kivoja pikku tarinoita Suomesta, että tossa on dialogeja ja on kirjeitä ja reklamaatioita ja työpaikkahakemuksia ja niin edelleen, et siinon hyvin monipuolista. Ja murteita siinä ei oo, mikä on silleen ihan ymmärrettävää, koska se on koko Suomessa ilmestynyt.

Murteiden puuttumisen Kuopio1 ymmärtää sitä kautta, että kirjaa pitää kuitenkin voida käyttää koko Suomen alueella. Suurin osa puhekielen esittelyistä ja harjoituksista pätee yleispuhekielisinä myös Kuopiossa. Kuopio1 käyttää lisäksi myös muita puhekielen harjoituksia.

4.4 Murteen merkityksiä S2-oppijalle opettajien näkökulmasta

4.4.1 Arkielämä, motivaatio ja itseluottamus

Murteen tai puhekielen oppimisen merkitykseksi opettajat kokevat sen, että S2-oppija pärjäisi arkielämässä. Kielen oppija kuulee puhekieltä ja murretta ympäristössä, ja jos siitä ei ymmärrä mitään, se alkaa turhauttaa ja opiskelumotivaatio laskee. Opettajat painottavat, että opiskelijan on tärkeää ymmärtää puhekieltä. Opiskelijan ei itse tarvitse osata tuottaa murretta – mieluummin yleiskieltä. Kovin merkittävänä murteen oppimista ei pidetä.

Oulu1: No sillä (murteen oppimisella) on merkitys sen kannalta että ne ymmärtää mitä puhutaan muualla,

Oulu2: Siinähan on tietenkin se arkielämässä pärjääminen.

Oulu3: Minun mielestä tarkoitus olis käytäntö. Koska se on aika käytännöllistä, ja kummiski täytyy opiskella semmosta käytännön kieltä. Ja oppia ymmärtämään sitä käytännön arkikieltä mitä tuolla kadulla kuulee, että se on se tarkoitus, ja sen takia sitä kannattaa myös opiskella.

Käytännön tarve ymmärtää toisia töissä, koulussa tai työharjoittelussa näkyy myös Kuopio1:n kommentissa. Myös Iskaniuksen tutkimuksessa tutkittavat asennoituivat suomen kieleen ennen kaikkea hyötynäkökulman kautta (1999: 177). Kuopio2 huomauttaa, miten koulussa suomen kieli on ymmärrettävää, mutta ulos lähdetessä siitä ei saakaan selvää. Puhekielen tiedostaminen helpottaa osaltaan ymmärtämistä.

Kuopio1: No onhan se silleen ku tästäkin opiskelijat lähtee, osa lähtee ammatilliseen koulutukseen, niin siellähän on varmaan murteita puhuvia, jossain metallipuolella voi olla hyvinkii, hyvinnii murteellisia tyyppejä, umpisavolaisia tyyppejä, ja osa lähtee työharjoitteluun, osa jopa töihin, et kyllähän se siellä niinkun olis tärkeää.

Kuopio2: Kyllä jotain sanoja ja minä yritän ainaki tutustuttaa niihin koska tietysti ihminen aina ihmettelee miksi koulussa olen, niin ymmärretään ja kaikki on hyvin, mutta kun lähetään tonne ulos, niin mitä ihmettä ne ihmiset siellä puhuu, että siitä ei saa selvää ei yhtään - -.

Aineistosta nousee murteen oppimisen merkityksiksi myös opiskelijan motivaatio ja luottamus omaan osaamiseen. Oulu1:n kommentissa nostetaan esille turhautuminen, jos puhekielestä ei kurssin ulkopuolella saa mitään selvää.

Oulu1: kyllä mää oon miettiny sitä että jos opetetaan vaan semmosta yleiskieltä, ni kyllähän niitä voi ruveta turhauttamaan se, että vaikka ne periaatteessa olis jo aika pitkällä siinä kielen opiskelussa, mutta se vois sitte olla tosi vaikeeta kurssin ulkopuolella kuitenkin ymmärtää murretta tai puhekieltä. Joo, kyllä niinku siinä mielessä, että niille tulis se, jos sitä otettas ees jonkun veran ja ne oppis sitä edes vähän, ni sit jos ne ite kuuntelutaidot paranee ni niille tulis semmonen olo et ne ossaa enemmän ku ne ymmärtää.

Kuuntelutaitojen paranemisen kautta opiskelija alkaa myös luottaa itse enemmän siihen, että selviää ja pärjää kielellä koulun ulkopuolellakin. Hänelle tulee olo, että osaa enemmän. Tämä vahvistaa kielen oppijan identiteettiä hyvin pärjäävänä kielen käyttäjänä.

Turku2 nostaa myös esille opiskelijan mahdollisen turhautumisen, jos ei ole työkaluja ymmärtää paikallisia.

Turku2: On mielestäni tärkeää totuttaa myös puhekieleen, että ympärillä käytävästä keskustelusta alkaa vähitellen päästä perille. Jos on oppinut vain yleiskieltä, tuntuu paikallisten puhe liian vieraalta ja tulee toivoton olo, ettei opiskelusta ole mitään hyötyä.

Opiskelu alkaa tuntua toivottomalta ja hyödyttömältä. Paikalliseen puhekieleen totuttaminen voi lisätä motivaatiota opiskella kieltä ja luottamusta siihen, että voi myös kielen oppia. Tuononen (2002: 62–63) nostaa esille motivaation merkityksen myös identiteetin kanalta.

4.4.2 Opettajien käsityksiä kantasuomalaisten suhtautumisesta S2-oppijoiden puhemiehen

Murteen puhuminen voi Kuopio1:n ja Oulu2:n mukaan olla yllätys. Ympäristö odottaa maahanmuuttajalta helposti tietynlaista puhetta, joten murre voi yllättää. Ennakkoasenne vaihtuu, mutta yllätyksestä päästyä murre on hauska ja positiivinen asia.

Kuopio1: Mä luulen, että jos vastaan tulee tämmönen selvästi henkilö joka näyttää maahanmuuttajalta, ja jos se puhuu tosi levveetä savvoo, niin se on yleensä aina yllätys. Ei varmaan negatiivinen yllätys, ihan positiivinen yllätys, mutta yllätys. Kyl ne ihmiset jo jos näkee ulospäin et hän on maahanmuuttaja niin kyl ne varmaan olettaa et sieltä tulee se niinkun, heidän omalla aksentillaan olevaa suomen kieltä. Ja ite ainaki joskus yllätyn jos vastaan tulee joku joka puhuukin tosi hyvää suomea ja sieltä tuleekin niinku savoa et musta se kuulostaa lähinnä hauskalta.

Oulu2: Mää aattelen että se on niin päin että kantaväestö on varmaan siinä vaiheessa että tekarit lokahtaa siinä vaiheessa jos se musta somali puhuiski ihan Oulun murretta. - - Musta se on kauheen hauskan kuulosta ku bussissa tai pysäkillä ku oottaa ja on tuollasia vaikka minkä värisiä ja näköisiä ja ne puhuu ihan täysin, ettei puheesta pystys erottaan.

Kuopio1 suhtautuu positiivisesti murteen opettamiseen, ja positiivinen asenne maahanmuuttajan käyttämään murteeseen näkyy tässäkin kommentissa.

Kuopio2 kommentoi suomalaisten suhtautumista enemmän siltä osin, miten suomalaiset suhtautuvat siihen, jos toisen suomen kielen puhumisen taito on heikkoa.

Kuopio2: Hyvin positiivisesti yleisesti, niinku omasta osuudesta voin sanoa, hyvin positiivisesti. Nytki ku on monessa työpaikassa vierailtuki niin että, yrittävät auttaa, yrittävät tietysti, ku arkisista ei oo mitenkään tekemisissä maahanmuuttajien kanssa, niin se tulee tämmönen nopea puhe ja ku yrittävät selittää, jotain ohjeita antamaan, ja on kiire, juoksee toiseen paikkaan ja jotain sille opiskelijalleki sanoo, ja voi olla, että virheistäki oppii, yks kerta ja toinen kerta ja niinku yrittää hidastaa omaa puhetta, hyvin ystävällisesti auttavat jossakin paikossa, tuota, järjestävät semmosia pieniä koulutuksia, opettavat sanastoa, ammattisanastoa, monta kertaa ainakin, rikki menevä levy voi sanaa viiskin kertaa toistaa. En oo törmännyt mihinkään hyvin negatiiviseen.

Kuopio2 korostaa, että suhtautuminen on yleensä hyvin positiivista ja suomalaiset mielellään auttavat kielessä. Hän on myös itse maahanmuuttaja, mutta puhui jo maahan tullessaan hyvin suomea.

Oulu1:n mukaan ulkomaalaista aksenttia saatetaan vieroksua, ja ennakkoasenne voi joillakin olla negatiivinen. Prosodia on Ahon (2004: 11) mukaan usein ensimmäinen asia, johon syntyperäinen kielen puhuja kiinnittää huomiota. Toisaalta Oulu1 nostaa esille senkin, että monet suhtautuvat kannustavasti, jos opiskelija puhuu vähänkin suomea.

Oulu1: Mun käsitys tai kokemus on se että valitettavan usein se on aika negatiivista kyllä, että sitä aksenttia, vaikka se ois ihan täysin ymmärrettävää se puhe, niin se jotenki niinku on semmonen, välillä tuntuu et se häiritsee vähän liikaa jos siinä on semmonen aksentti, vaikka periaatteessa se puhe ois ihan ymmärrettävää. Toisaalta kyllähän monet myös niinku monet opiskelijatki sanoo että kyllähän suomalaiset suhtautuu tosi kannustavasti, että heti ku ne ossaa sannaoo etes muutamman lauseen ni tämmöset asiat, että hyvä, tosi hyvä, sä puhut hyvin, että kyllähän monilla on suomalaisella on myös semmonen asenne että suomen kieli on tosi vaikeeta, että onhan niillä myös semmosta ymmärrystä siihä että ne ymmärtää että ne ei kovin nopeesti välttämättä opi paljon.

Oulu1: n mukaan suomalaiset pitävät usein suomen kieltä vaikeana oppia, ja siksi he ymmärtävät, jos opiskelija ei opi nopeasti. Oulu1 uskoo, että opiskelijan käyttämään murteeseen suhtaututtaisiin kuitenkin positiivisesti, koska kuulostaa suomalaisen korvaan luontevammalta ja aidommalta kuin kirjakieli.

Oulu1: Ehkä se kuulostaa luonnollisemmalta tai luontevammalta jos ne puhus vähä puhekielisemmin ja murteellisemmin, et mä uskon että se suhtautuminen ois enemmän kuitenkin positiivista. Jos puhe on semmosta, kuulostaa kirjakieliseltä, niin osa suomalaisista ehkä kokkee että se ei oo niin aidon ja oikean kuulosta koska ei suomalaiset puhu sillä tavalla.

Kirjakielinen puhe ei Oulu1:n mukaan ole *aidon, oikean tai luonnollisen* kuuloista. Oikeellisuus yhdistetään tässä yllättäen puhekieleen, kun se on aineistossa yhdistetty useammin yleiskieliseen ilmaisuun. Aitous ja luonnollisuus yhdistetään aineistossa selkeästi puhekieleen. Myös Aho huomauttaa, että suomalainen saattaa kokea liian huolitellun kielen luonnottomaksi (2004: 12–13). Kirjakieliseen puheeseen saatetaan yhdistää osaamattomuuden ja ulkomalaisuuden merkityksiä (Lehtonen 2015: 222).

Turku1 ja Turku2 korostavat, että tärkeintä kaikille lienee se, että pystytään puhumaan ja ymmärtämään toisia riippumatta siitä, millaista kielen muotoa käyttää.

Turku1: Mä uskon että kyl heidän suomalainen lähipiirinsä kuitenkin jollain tavalla hyväksyy sen että me kuitenkin opetetaan standardisuomea täällä.

Turku2: En ole kuullut, että suomalaiset olisivat valittaneet, etteivät maahanmuuttajat puhu puhekieltä. Pääasia että puhuvat.

Standardisuomi eli yleiskieli on Turku1:n mukaan maahanmuuttajalle hyvä kielimuoto. Pääasia on, että he puhuvat ja pystyvät kommunikoimaan.

4.4.3 Opettajien käsityksiä S2-oppijoiden suhtautumisesta puhekieleen

Opettajat ovat päivittäin tekemisissä oppilaidensa kanssa ja voivat tarkkailla heidän suhtautumistaan suomen kieleen ja myös puhekieleen. Opettajat kertovat opiskelijoiden kokevan puhekielen haastavaksi, mutta yleensä sen oppiminen kuitenkin kiinnostaa. Oulu3 kertoo

opiskelijoiden kommentoivan puhekieltä vaikeaksi, mutta he suhtautuvat siihen positiivisesti ja haluavat oppia sitä enemmän.

Oulu3: Kyllä sieltä on tullu semmosta kommenttia että voi että, onpa vaikeaa, että yleensä se on tämmöistä. Mutta yleensä se on ihan positiivisella mielellä siitä että haluavat oppia sitä enemmän. Ja semmosia muotoja jotka on aika maanlaajusia, niin semmosia erityisesti.

Eryteisesti opiskelijoita kiinnostavat Oulu3:n mukaan *maanlaajuiset muodot* eli yleispuhekieli.

Kuopio1:n ja Turku1:n kommentteista ilmenee, että ne opiskelijat, joilla on paljon suomalaisia kontakteja, ovat kiinnostuneita puhekielestä. Muut suomalaiset ovat heille tärkeitä kielen opettajia.

Kuopio1: No, osalla on suomalaisia kontakteja, osalla ei, mut esimerkiksi semmonen jos on tullut vaikka avioliiton kautta tänne, ja joku anoppi tai appi puhuu hirveetä savvoo, ni tottakai niitä erityisesti kiinnostaa se sitten. Kyl he ovat kiinnostuneita.

Haastattelija: Tuleeko oppilailta kysymyksiä niusta (puhekielestä)?

Turku1: Tulee. Se vähä riippuu siitä minkälaiset suomalaiset kontaktit heillä on et, he jos heil on suomalainen puoliso ni silloin ne tietysti on enemmän tekemisissä sen suomen puhekielen kanssa. Anoppi on hyvä opettaja. On sitten mies tai naispuolinen tämä ulkomaalainen, niin anoppi on aina hyvä opettaja, ja sielt tulee niinku sitä oikeempaa kieltä. Ja sit on näitä joilla ei oo sitä suomalaiskontaktia muuta, kuin sitä mitä tuol kadulla. Niin heilt tulee niinku tämmösiä hyvinkin kärkkäitä kysymyksiä joskus, miks sä opetat näin, ku kaikki puhuu noin.

Heijastaa puhekielen oppimisen tarvetta, että kiinnostus kasvaa, kun suomalaisia kontakteja on enemmän. Voi olla myös niin, että kontaktit kantaväestöön lisääntyvät, kun ymmärtämisen keinot kehittyvät.

Opiskelijat pyrkivät rakentelemaan säännönmukaisia kokonaisuuksia puhekielen rakenteista, kuten Turku1 toteaa.

Turku1: Mut kyl se jossain määrin heit kiinnostaa myöski, et kyl sielt sit alkaa niit kysymyksiä tulla. Ja ensimmäiset tähän liittyvät kysymykset on sit et onko se mä ja sä. Mites sitten hän, onko se hä? Ne niinku hakee tämmöisiä säännönmukaisuuksia niistä, jotka sitten joko on tai ei ole mut, kuitenkin. Jossain määrin se heit kiinnostaa.

Puhekieli toki noudattaakin omia sääntöjään (Linell 1983: 230). Opiskelijat ovat siten oikeilla jäljillä, vaikka heidän sääntörakennelmansa eivät aina pädekään, niin kuin Turku1:n antamassa esimerkissä käy.

Turku2:n mukaan puhekieli kiinnostaa nuoria enemmän. Olosuhteet voivat myös olla sellaiset, että nuoremmat kohtaavat enemmän puhekieltä, kuten Oulu1 kommentoi.

Turku2: Yleensä nuoret ovat kiinnostuneempia puhekielestä.

Oulu1: No en mä usko et se asenne mitenkään vaihtelee, et kyl mä uskon että kaikkia kiinnostaa se, mutta se minkä verran ne on oppineet sitä kurssin ulkopuolella nii saattaa vähä vaihella, että kyl nuoret usein tietää jo valmiiks vähän enemmän puhekielisiä sanoja esimerkiks, ja vanhemmat ehkä ei niinkään koska ne ei käy, no ne jotka on töissä täälä, ni monella niillä on semmonen työpaikka missä se työkieli on englanti et sitä ei välttämättä tuu edes niin paljo siellä, ni ne ehkä törmää siihen vähemmän, mut nuoremmat.

Ollilaisen mukaan nuorilla on usein enemmän kontakteja suomalaisiin kuin vanhemmilla maahanmuuttajilla. Nuorten asenne puhekieltä kohtaan on myös hänen käsityksensä mukaan positiivisempi. (Ollilainen 2009: 59.) Kiinnostus puhekieleen voi myös kertoa sosiaalisen aseman rakentamisesta – puhekielen hallinta voi olla nuorille tärkeämpi identiteettikysymys kuin vanhemmille maahanmuuttajille. Heillä on tarve oppia oman sosiaaliryhmänsä kieli ja heillä voi myös olla aikuisia suurempi tarve identifioida itsensä suomalaisiksi.

Opiskelijat omaksuvat asioita ja ilmaisuja ulkoa ja sitten esittävät opettajalle kysymyksiä ja kommentteja. Jotkut oppivat kieltä toisilta maahanmuuttajilta, jolloin heillä voi muodostua oppijankieleen perustuvia käsityksiä kielen rakenteista. Opettajan opetus saatetaan kyseenalaistaa, kun on jo opittu asia eri tavalla. Turku1:n mukaan varsinkin nuoret miehet imevät toisinaan kavereiltaan *huonoa suomea*.

Turku1: No niin nyt se tosiaan et jotkut nuoret, varsinkin nuoret, nuorehkot miehet, jotka viettää aikaa kadulla, he poimii sieltä asioita omaan puheeseensa, josta ne luulee että se ihan oikeesti suomeksi on näin, ja sitte tulee oikeesti joskus vähän riitaa, varsinkin kun ne kaverit siellä on usein ulkomaalaisia jotka ei täysin osaa suomee, eli tulee semmosta vähän niinku huonoo suomee sieltä, imetään, että 'mä meen sinne tämä viikolla'.

Huono suomi voi toisinaan olla myös tyylikeino, jota kaveriporukassa saatetaan käyttää (Lehtonen 2015: 233).

Opiskelijat myös kauhistelevat kuulemaansa puhetta ja ahdistuvat siitä, että eivät ymmärrä. Puhekielen opiskelu koetaan vaikeana ja kuormittavana; asia oli jo ymmärretty, ja siten tulee jotakin uutta, joka sekoittaa selvän kuvion. Kaikki opettajat toteavat, että opiskelijat kokevat puhekielen vaikeaksi. Toisaalta suomen kieli jo kokonaisuutena koetaan vaikeaksi. Kuopio1 kuvailee sitä, miten puhekieli on selvästi hankalaa opiskelijoille.

Kuopio1: Opiskelijoille, opiskelijat kuvaa sitä ku ne tulee työharjottelusta, että vaikeeta ja eivät ymmärrä ja et heille se on selvästi hankala, mut ei hekään osaa sitä tarkemmin kuvata et minkälaista se on.

Monet haluavat oppia lisää puhekieltä ja kokevat sen ymmärtämisen tärkeäksi, vaikka monesti koetaan myös ylikuormitusta ja ahdistutaan asioiden sekoittumisesta. Kahden erilaisen variaation oppiminen on raskasta, mutta ne halutaan oppia, koska molempia pidetään tärkeinä.

Kuopio2: Joiltakin tulee tämmönen hhh voi ei, tulee ylikuormitusta, ku on muutenkin paljon tietoa tulee, voi olla että tulee tämmöstä ylikuormitusta, että nyt mä sekoitan jotenki, mulla oli jo asiat jotenki jo hyllyllä ja näin. Mutta se taas, mä oon sanonutki että puhutaan tästä että, ne haluaa sen oppia.

Oulu1: No kyllä niitä ny kiinnostaa paljo se puhekielen opiskelu, ja yllesä, mä tiiän että esimerkiksi siellä jatkokurssilla sillon ku mä aloitin siellä ni mulle sanottiin että ne on niinku toivonu että tästä opiskeltais enemmän ja otettais sitä puhekieltä, ni mä uskon että ne kyllä haluaa oppia sitä, mut ne kokkee sen myös vaikeena asiana, siksi että se yleiskieli ja kirjoitettu kieli eroaa niin paljo siitä puhutusta kielestä, niin se on niille hankalaa. Sitä ne sanoo myös monesti että se on hankalaa, ku ei ne puhu suoraan näin niinku kirjoitettu.

Puhekieli koetaan vaikeaksi myös puhenopeuden vuoksi. Turku1:n mukaan vaikeus ei johdu niinkään nopeudesta kuin siitä, että suomalaiset puhuvat puhekieltä, jonka hahmottaminen on kielen oppijalle vaikeaa. Oulu3 on myös saanut opiskelijoiltaan kommenttia suomalaisten nopeasta puheesta.

Turku1: Ee, siitäki ne valittaa sitä et he ei ymmärrä mitä tuola puhutaan, tuola ulkona. Heiän hypoteesi on se et ihmiset puhuu niin nopeesti, mikä tietysti pitääki paikkansa. Ei ne kerkee erottelemaan niit mitä ne sanoi siinä. Mut toinen asia on tietyst se et ku ne puhuu kuka mitäkin puhekieltä ja murretta niin sitä on vaikee ymmärtää.

Oulu3: No aika vähän sitä on tullu opiskelijoilta sitä kommenttia, yleensä se on ollu että puhuu nopeasti, en ymmärrä mitä puhutaan. Aika yleinen on se palaute että haluais opiskella lissää, että ymmärtäis enemmän mitä tuola puhutaan.

Sekä Turku1:n että Oulu3:n kommentissa tulee esille se, miten opiskelijat haluaisivat oppia puhekieltä ymmärtääkseen, mitä ulkona puhutaan.

5 POHDINTA

5.1 Yhteenveto

Haastatteleman opettajat suhtautuvat positiivisesti siihen, että S2-oppija oppii puhekielen ainakin tunnistamisen tasolla. Heillä on kuitenkin erilaisia näkemyksiä siitä, pitäisikö puhekieltä varsinaisesti tunneilla opettaa, ja jos, niin missä vaiheessa ja miten sitä pitäisi opettaa. Puhekielen rooli luokassa näkyy eri tavoin. Haastatteluissa nousivat merkittävinä teemoina esille puhekielen tarpeellisuus arjessa, oppituntien ajankäyttö, kielen rekisterit ja variaatio.

Opettajan suhtautuminen murteeseen ja käsitys sen tarpeellisuudesta on samassa linjassa suhteessa siihen, miten murretta käsitellään opiskelijoiden kanssa. Kuopio1 opettaa yleispuhekieltä. Hän ei pidä itse murteesta eikä ole kotoisin samalta murrealueelta. Hän on kuitenkin luottavainen sen suhteen, että opiskelijat oppivat kyllä ymmärtämään murrettakin. Kuopio2 taas suhtautuu positiivisesti murteeseen. Hän on itse kotoisin muualta, mutta hän haluaa opettaa ja huomioida murretta opetuksessaan. Oulu2 pitää murretta teennäisenä ja kokee, että Oulun puhekieli ei juuri poikkea yleispuhekielestä. Hän opettaakin yleiskieltä eikä halua käsitellä murretta. Turku1:n mukaan Turun murretta ei voisi muualta tullut suomalainenkaan oppia, eikä hän myöskään opeta sitä oppitunneillaan. Turku2 ei opeta Turun puhekieltä, koska hänen mielestään opiskelijoiden on parempi puhua yleiskieltä. Hän myös kokee, että ei osaa murretta.

Yleispuhekielen oppimista pidetään käytännön elämässä tarpeellisenä. Puhekielen opettamisen tavoista erottuu kaksi erilaista mallia. Osa opettajista opettaa puhekieltä vain oman puheensa kautta ja keskittyy muuten yleiskieleen. Tarkoitus on, että opiskelijat tottuvat kuulemaan puhekieltä ja oppivat näin ymmärtämään sitä. Osa opettajista taas asettaa puhekielen näkyvämpään rooliin ja analysoi sitä enemmän yhdessä opiskelijoiden kanssa myös kirjoitetussa muodossa. Ne opettajat, jotka eniten kertoivat opettavansa puhekieltä, kuitenkin sanoivat käyttävänsä opetuspuheessaan yleiskieltä. Sitä vastoin ne opettajat, jotka sanoivat, etteivät varsinaisesti opeta puhekieltä, suosivat opetuspuheessaan puhekieltä tai lisäävät tietoisesti puhekielen määrää opetuspuheessa opetuksen edetessä. Opettajilla on erilaiset näkemykset puhekielen oppimisesta: Toiset kokevat, että se tulee luonnollisesti kuullun kautta ja ympäristöstä, eikä siihen kannata kiinnittää enempää huomiota opetuksessa. Toiset kokevat sen opettavana asiana, mutta ristiriitaista on se, etteivät he välttämättä sitä kuitenkaan kerro opetuspuheessaan käyttävänsä.

Tiiviissä alkeisopetuksessa käydään jatkuvaa taistelua ajan riittämisestä. Tärkeysjärjestyksestä mietittäessä puhekieli jää syrjään, kun muut asiat menevät edelle. Puhekieli nähdään ylimääräisenä asiana, jota mielellään opetetaan, jos ehditään. Eri rekistereiden opettamista epäröidään, koska asiat voivat sotkeutua ja opiskelijat kuormittua liikaa. Puhekieli nähdään säännöttömänä ja epäselvänä.

Pragmaattisen kielitaidon kehittämiseen pyritään monin tavoin. Opiskelijoille halutaan järjestää autenttista materiaalia ja puheharjoituksia. Puhekielen ja murteen osaaminen nähdään kuitenkin usein asiana, jota alkeisoppija ei vielä tarvitse eikä kykene oikein vastaanottamaan. Opiskelijoilla on opettajien mukaan lähellään liian vähän suomalaisia, joiden kanssa harjoitella kieltä, ja puhekielen malli jää siksikin vähäiseksi.

Murteen oppimisen merkityksiksi nousevat käytännön tarpeen eli arjessa pärjäämisen ohella motivaatio ja luottamus omaan osaamiseen. Kun oppii ymmärtämään puhekieltä, pääsee paremmin sisälle keskusteluihin. Vaikka opiskelijat kokevat puhekielen vaikeaksi, he osoittavat kiinnostusta sitä kohtaan ja pitävät sen oppimista tärkeänä. Haastateltavat eivät nähneet puhekielen opetusta kovin merkityksellisenä maahanmuuttajan kieli-identiteetin rakentumisen kannalta.

Kielen muotoja arvotetaan ja kuvataan aineistossa monisanaisesti. Yleiskieltä kuvataan kauniiksi, selkeäksi, oikeaksi ja ymmärrettäväksi. Puhekieleen taas yhdistetään normaalius, säännötömyys, luonnollisuus ja aitous. Murretta kuvataan hauskaksi, maalaiseksi, rennoksi ja aidoksi.

5.2 Opettajien käsityksiin vaikuttavia tekijöitä

Vastauksissa näkyy ero vanhempien ja nuorempien opettajien välillä. Vanhemmat opettajat painottavat yleiskielen tärkeyttä. He kokevat, että puhekieli tulee myöhemmin, eikä sitä tarvitse erityisemmin opettaa. Opettaja, jolla ei ollut koulutustaustaa suomen kielestä, painotti myös yleiskielen tärkeyttä. Nuoremmat opettajat taas kokevat puhekielen opettamisen tärkeäksi, mutta harmittelevat, että aikaa tai sopivia materiaaleja ei löydy. Tässä saattaa näkyä saatu koulutus. Puhekielen merkitystä on painotettu opettajankoulutuksessa ja osana S2-opetusta enemmän vasta viime vuosina.

Turkulaiset opettajat kokivat Turun murteen marginaalisempana kuin kuopiolaiset ja oululaiset omien alueidensa murteet, mikä ei välttämättä johdu niinkään paikkakunnasta kuin siitä, miten opettajat ylipäätään murteisiin suhtautuvat.

Opettajien käsityksissä näkyvät kulttuuriset vaikutukset. Kirjallisessa kulttuurissamme yleiskieli on kielitaidon perusta ja lähtökohta. Puhekieltä ei ole pidetty arvossa, vaan sen käyttämistä on pyritty rajoittamaan. Yleiskielisyys on ollut sivistyksen merkki (Heikkinen & Mantila 2011: 167). Yleiskielen asema kulttuurissamme on edelleen hyvin vahva, vaikka tilanne on osittain muuttunutkin puhekielen eduksi. Puhekieli näkyy ja kuuluu enemmän, eikä sitä kielimuotona väheksytä samalla tavalla kuin aiemmin. Sosiaalisessa mediassa kirjoitellaan paljon puhekielellä, joten kohtaamme puhekielisiä viestejä myös kirjoitetussa muodossa. Yleiskielen ensisijaisuus ja horjuttamaton asema vaikuttaa toimintaan ja asenteisiin, vaikka suuri osa ajasta käytetäänkin puhekieltä. Myös S2-opetuksessa yleiskielen käyttö on vakiintunut (Lehtonen 2015: 213).

Kielentutkimuksen parissa on keskitytty enemmän kirjoitetun kielen tutkimiseen. Puhekielestä tutkimusta on vähemmän. (Linell 1983: 230.) Tämän vuoksi puhekieltä on vaikeampi lähestyä opetuksessaan.

5.3 Pohdintaa puhekielen merkityksestä S2-opetuksessa

Perinteisesti on ajateltu, että yleiskieli on opittava ensin – se on kielitaidon perusta, jolle rakennetaan. Tähän viittasivat myös jotkut haastateltavistani: opetetaan ensin standardikieli, ja jos resursseja, aikaa ja energiaa jää, ehditään käsittelemään puhekieltäkin. Puhekielestä liikkeelle lähteminen voisi tavallaan olla luonnollisempi suunta, sillä lapsikin oppii ensin ympäristönsä puhekielen ja vasta sen jälkeen satujen kuuntelun, oman lukemisen ja koulunkäynnin myötä yleiskielen. Mitä rohkeammin opetuksessa lähdetään liikkeelle ympäristön elävästä puhekielestä, sitä nopeammin opiskelijat pääsisivät ehkä hyödyntämään kielitaitoaan ympäristössään. Suomen kieltä ei tarvitse ”jäädyyttää” ja strukturoida ennen kuin se tarjoillaan opiskelijalle, vaan sen voisi sen sijaan antaa elävänä, muuttuvana, hämmentävänäkin, koska sellainen on kielen olemus. Kielen oppijan on joka tapauksessa opittava sietämään hämmennystä ja epävarmuutta. Puhekielen kielioppia ei tarvitse tiedostaa, jotta puhekieltä voisi käyttää. Toisaalta yleiskielen asema kulttuurissamme on merkittävä, eikä senkään opetuksesta voida tinkiä.

Haastateltavat nostivat esille puhekielen tarpeellisuuden juuri arjen tilanteissa. Tilanteisen kielitaidon kehittymisen kannalta opiskelijan on tärkeää tulla tietoiseksi puhekielen vaihtelusta. Murteellisen puheen ymmärtäminen voi auttaa käyttämään suomea sujuvammin eri tilanteissa, mikä nousi esiin myös aineistossani.

Varsinkin yleispuhekieltä pidettiin aineistossani tärkeänä opetettavana asiana. Paikalliset erot ovat myös kielen todellisuutta, joten niitäkin olisi hyvä pitää esillä. Näin huomioitaisiin opetuksessa paremmin se, millaista kieltä opiskelijat lähellään kohtaavat. Esimerkiksi lääkäri saattaa tarvita sellaista sanastoa tai ilmaisutapoja, joita muilla aloilla ei tarvitse. Silloin kielitaitoa olisi hyvä eriyttää. Samalla tavalla puhekielen opetusta on hyvä tarpeen mukaan eriyttää eri puolilla Suomea. Haastatteluissani kävikin ilmi, että julkaistut oppimateriaalit koetaan usein pääkaupunkikeskeisiksi eikä niissä omaa asuinalueita välttämättä huomioida mitenkään. Vaikka opiskelija joskus myöhemmin vaihtaisikin paikkakuntaa, hän opiskelee sillä hetkellä suomea tietyllä paikkakunnalla ja tietyn aluepuhekielen piirissä.

Yleiskielisen puheen käyttöä perusteltiin aineistossani ja myös muissa lähteissä (esim. Talvitie 1995: 40) sillä, että sitä on helpointa ymmärtää. Helppoutta tavoittelemalla ei kuitenkaan välttämättä helpoteta opiskelijan arkea, jossa hän kohtaa monenlaisia kielen variaatiota. Helppouden voi katsoa riippuvan jossain määrin myös siitä, millaiseen kieleen opettaja opiskelijansa totuttaa. Opettaja on se, jolta usein eniten saadaan kohdekielistä syötöstä - kaikilla ei ole kontakteja suomalaisiin asiointitilanteita lukuun ottamatta. Televisiossa ja radiossa käytetään lähinnä yleispuhekieltä, ja lähiympäristössä voi kuulua paikallisia murteita ja monenlaisia variaatiota. Näitä kielen muotoja opiskelijan tulisi oppia ymmärtämään. Monet suomalaiset tosin osaavat tarvittaessa selkeyttää puhettaan puhuessaan kielen oppijan kanssa ja puhua jopa kirjakielisesti.

Opiskelijälähtöisyys ja opetuksen funktionaalisuus ovat tärkeitä puhekielen opettamisessa. On tärkeää, että opettaja vastaa opiskelijoilta tuleviin kysymyksiin ja ihmettelyihin ympäristön puhekielestä. Haastateltavani lähtevät käsittelemään puhekieltä yleensä siinä vaiheessa, kun opiskelijat siitä kysyvät. Riippuu paljon oppilaidenkin aktiivisuudesta, miten paljon puhekieltä opetetaan. Tärkeää onkin oppia havainnoimaan kieltä (Nissilä ym. 2006: 147). Haastateltavani pyrkivät ohjaamaan opiskelijoitaan tähän muun muassa työharjoitteluiden aikana. Tunneilla vastataan niihin kysymyksiin, joita oppilaat tuovat työharjoittelusta ja muualta ulkoa luokkaan. Opettajan tulisikin rohkaista opiskelijoita arvailemaan ja leikkimään kielellä. (Myös Nissilä ym. 2006: 144–147.)

Kun opiskelija alkaa ymmärtää jotakin ympäristön puhekielestä, itseluottamus ja motivaatio kasvavat. Ulkopuolelle jäämisen tunne taas saattaa vaikeuttaa kotoutumista ja oman kieli-identiteetin rakentamista.

Opettajat välittävät opiskelijoilleen oman toimintansa kautta käsitystä siitä, millainen kielitaito on tarpeellista. Ensisijaisesti ihmisen on kyettävä suulliseen kommunikaatioon. Kirjalliset taidot ovat myös tärkeitä, koska kirjoitetun kielen asema suomalaisessa yhteiskunnassa

on merkittävä. Yleiskielen hallinnan tärkeyttä ei voida sulkea pois, mutta aluksi on olennaisinta saada vain viesti menemään perille – ymmärtää ja tulla ymmärretyksi. Puhetilanteissa puhekieli saattaa toisinaan olla rakenteiltaan jopa helpompi hallittava kuin yleiskieli. Mielestäni on perusteltua opettaa aikuisille maahanmuuttajille alusta asti sekä puhekieltä ja yleiskieltä, koska aikuinen tarvitsee kielen molemmat muodot.

5.4 Tutkimuksen arviointia

Halusin tarkastella S2-opettajien asenteita puhekielen opettamisesta ja selvittää, mihin ne perustuvat. Tutkimukseni ja taustatietojen pohjalta halusin myös muodostaa omaa käsitystäni puhekielen ja murteen opettamisesta.

Haastateltavani ovat aikuiskoulutuksen opettajia, joiden tehtävä on varsin nopealla tahdilla opettaa selviytymiskieltä. Näin opettajien on myös oltava melko selvillä siitä, mikä on turhaa ja ylimääräistä, mikä taas tarpeellisinta. Kysymys alkuvaiheessa kuuluu, mitkä muodot tulisi opettaa ja mistä olisi alkeisoppijalle eniten hyötyä. Alkuvaiheessa huomio kiinnittyy erilaisiin asioihin kuin jatkossa. Todennäköisesti olisin saanut hieman erilaisia tuloksia, jos olisin haastatellut opettajia, jotka opettavat edistyneempiä opiskelijoita. Näissä murteeseen liittyvästä opetuksesta olisi varmaan saanut paremmin ajatuksia irti. Useat opettajat totesivat, että murretta voisi paremmin käsitellä myöhemmässä vaiheessa. Alkeisopettajien näkemykset aiheesta ovat kuitenkin mielenkiintoisia siitä näkökulmasta, millaista kieltä maahanmuuttajan koetaan ensimmäisenä tarvitsevan.

Olisin voinut lähettää haastattelukysymykset jo etukäteen haastateltavilleni. Näin he olisivat ehtineet vastauksiaan jo etukäteen ja kyenneet ehkä vastaamaan monipuolisemmin ja tarkemmin. Haastattelun aiheen opettajat kuitenkin tiesivät etukäteen.

Huomasin, että puhuin vähän eri tavalla silloin, kun opettaja ei ollut saanut koulutusta suomen kielestä. Hän puhui kielestä enemmänkin maallikon tavoin, mikä vaikutti myös omaan käsitteistööni keskustelussa – siirryin itsekin arkikielisempään ilmaisuun.

Kaikki kohdekaupunkini ovat Suomen mittakaavassa melko isoja kaupunkeja, joissa muuttoliike on vilkasta. Siksi puhekielikään ei välttämättä ole niin vahvasti paikallista kuin ehkä pienemmillä paikkakunnilla tai maaseutupaikajissa kaupungin ympäristössä. Paikallispiirteistä puhumisen kannalta olisikin saattanut olla hedelmällisempää valita tutkimuskohteiksi pienemmät paikkakunnat, mutta haastateltavien löytäminen olisi voinut olla vaikeampaa.

Tutkimustulokseni perustuvat opettajien antamiin haastatteluihin. En siis tiedä, toimivatko opettajat oikeasti niin, kuin sanovat toimivansa – puhuvatko he ihanteistaan ja pyrkimyksistään vai todellisesta toiminnastaan. Olen sen varassa, mitä opettajat itse kertovat omasta toiminnastaan. Haastateltavieni määrä on pieni, joten yleistyksiä tutkimuksestani ei voi vetää. Jonkinlaista suuntaa puhekielen ja murteiden asemasta S2-opetuksessa se kuitenkin voi antaa. Tulokset voivat auttaa ohjaamaan puhekielen opetusta sellaiseen suuntaan, että se vastaisi entistä paremmin opiskelijoiden tarpeisiin. Tutkimukseni tavoite oli myös kiinnittää opettajien huomiota opetuksessa enemmän opetettavan kielen muotoon ja paikallisuuden merkitykseen.

Jatkossa voisi tutkia enemmän sitä, millaisena opiskelijat itse kokevat puhekielen merkityksen elämässään ja kotoutumisessa. Puhekielen tutkimusta tarvittaisiin enemmän, jotta hahmotettaisiin paremmin, mikä on sellaista ainesta, jota tulisi pitää esillä S2-opetuksessa.

LÄHTEET

- Aalto, Eija & Mustonen, Sanna & Tukia, Kaisa 2009: *Funktionaalisuus toisen kielen opetuksen lähtökohtana*. Virittäjä 3/2009 s. 402–423.
- Aho, Eija 2004: Prosodian asema toisen ja vieraan kielen opetuksessa. – Straszer, Boglárka & Brown, Anneli (toim.) , *Kakkoskieli 5. Suomen kielen prosodian opettamisen ja oppimisen kysymyksiä* s.9–46. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Berg, Maarit & Silfverberg, Leena 2004: *Kato hei: puhekielen alkeet*. Helsinki: Finn Lectura.
- Bessonoff, Salli-Marja & Hämäläinen, Eila 2011: *Aletaan ja jatketaan! Suomen kielen oppikirja*. Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Gehring, Sonja & Heinzmann, Sanni 2013: *Suomen mestari 1. Suomen kielen oppikirja aikuisille*. Finn Lectura.
- Haapanen, Hanna 2014: *Monikielisten lukiolaisnuorten kielelliset elämäkerrat ja identiteetit – kerronnallinen haastattelututkimus*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomen kieli.
- Haikala, Raisa 2015: *Akateemisten S2-puhujien kielenkäyttölanteet ja kielen oppimisen mahdollisuudet työharjoittelussa*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomen kieli.
- Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Halliday 1996: Literacy and linguistics – Hasan Ruqaiya & Williams, Geoff 1996: *Literacy in society* s. 339–376. London: Longman.
- Halonen, Mia & Kokkonen, Marja 2008: ”Loppu-ännät puuttuu!” ”Toivotaan sujuvaa puhetta!” Lapsi- ja aikuisoppijoiden kielenoppimis- ja arviointikontekstien erot. – Kokkonen, Marja & Tanner, Johanna (toim.), *Kakkoskieli 6. Suomenopetus, kielitaito ja tutkimus*. s. 109–140. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Hartikainen, Mari Johanna & Heinonen, Annakaisa 2009: *Työnantajien ja maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden käsityksiä palvelualoilla vaadittavasta suomen kielen taidosta*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomen kieli.
- Heikkilä, Satu & Majakangas, Pirkko 2008: *Hyvin menee! 1*. Helsinki: Otava.
- Heikkinen, Vesa & Mantila, Harri 2011: *Kielemme kohtalo*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hiidenmaa, Pirjo 2005: *Näkökulmia yleiskieleen*. Kielikello 4/2005.
– <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1601> 29.10.2015.
- Hirsjärvi, Sinikka & Hurme, Helena 2001: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Iskanius, Sanna 2006: *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Kauppara, Reijo A 2007: *Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktiviseen oppimiskäsitykseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karanko, Marjatta & Korpela, Helena 1995: Suomen kielen opetus valmistavassa opetuksessa. – Nina Rekola (toim.), *Suomi toisena kielenä – maahanmuuttajien suomen kielen opetuksesta*. Opetushallitus.
- Karlsson, Fred 2006: *Yleinen kielitiede*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ketolainen, Riikka 2000: *Paikallislehtien puhekielisyydet*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.

Kielitoimiston sanakirja – <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>

Kokkonen, Marja 2007: *Vaatimuksena sujuva suomi*. Virittäjä 2/2007 s. 253–261.

Kuukka, Katri 1995: Suomen opetus etenee: vuorovaikutusta ja sanaston kartuttamista. – Nina Rekola (toim.), *Suomi toisena kielenä – maahanmuuttajien suomen kielen opetuksesta*. s. 35–36. Helsinki: Opetushallitus.

Kyykkä, Tanja 2001: *Puhekielen eri muodot suomi toisena kielenä -opetuksessa. Opettajien ja opiskelijoiden näkemyksiä kielen variaatiosta ja opetuksesta*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, suomen kielen laitos.

Lappalainen, Hanna 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lauranto, Yrjö 1995: *Normi, rekisteri ja S2-opetus*. – Virittäjä 2/1995 s. 261–263.

Lehtonen, Heini 2015: *Tyylitellen. Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisessä Helsingissä*. Väitöskirja. Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, Helsingin yliopisto.

Linell, Per 1982: *Människans språk. En orientering om språk, tänkande och kommunikation*. Lund: Liberförlag.

Loukusa, Soile & Paavola, Leila & Leiwo, Matti 2011: Johdatus pragmatiikan peruskäsitteisiin ja lasten pragmatiikan vaikeuksiin. – Loukusa, Soile & Paavola, Leila (toim.), *Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mantila, Harri 2004: *Murre ja identiteetti*. Virittäjä 3/2004 s. 322–346.

Mielikäinen, Aila 2001: *Kirjoitettua murretta*. Kielikello 4/2001.

——— 1986: *Nyky-suomen murtuvat murrerajat*. Kielikello 2/1986.

Mielikäinen, Aila & Palander, Marjatta 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Myllymäki, Varpu 2009: *Paa trokan jouhet piisalle kintiälle, että saat tämmättyä fulis tellinkhin: Suomen kielen oppimateriaalia S2-oppijoille Kaustisen murteella*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomen kieli.

Nissilä, Leena & Martin, Maisa & Vaarala, Heidi & Kuukka, Ilona 2006: *Saako olla suomea? Opas suomi toisena kielenä -opetukseen*. Opetushallitus.

Nupponen, Anne-Maria 2011: *“Savon murre” savolaiskorvin. Kansa murteen havainnoijana*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 11. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.

Ollilainen, Maiju 2009: Yleiskielen ja puhekielen variaatio turkulaisten S1- ja S2-oppijoiden puheessa ja kirjoituksessa. – Rekimies, Anu & Siitonen, Kirsti (toim.), *Suunnaksi suomen kieli* s. 37–70. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 80.

Opetushallitus 2008: *Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus*.

Opetushallitus 2012: *Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet*.

Paavola, Liisa 1987: *Talar ni svenska vai puhunko suomea? Kaksikielisen helsinkiläisen kielellinen identiteetti ja valintatilanteet*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

Pajarinen, Jaana 1996: *Puhutaanko suomessa vielä murteita?* Kielikello 3/1996 s. 26–27.

Palander, Marjatta 2005: *Muu suomi karjalaisten silmin*. – Palander, Marjatta & Nupponen, Anne-Maria (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. Joensuu: Joensuun yliopisto.

- Prescher, Petra 2007: Identity, immigration and first language attrition. – Barbara Kopke et al. (toim.): *Language attrition: Theoretical perspectives* s. 189–203. Amsterdam; Philadelphia: J. Benjamins Pub.Co.
- Pälli, Pekka: Asenteet ja mielipiteet diskursiivisena toimintana. – Määttä, Urho & Pälli, Pekka & Matti K. Suojanen (toim.) 1999: *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta*. 123–150. Folia Fennistica & Linguistica 22. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Pänkäläinen, Pertti 2004: *Suomi toisena kielenä – oppimateriaalien dialogit luontevan kohdekielisen keskustelun malleina*. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomen kieli.
- Pöyhönen, Sari 2004: *Suomen kielen opettajana Venäjällä. Ammatti-identiteetin tulkintoja koulutuksen ja opetuksen murroksessa*. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielitieteen keskus.
- Richardson, Ulla 1993: Näkökulmia puhutun suomen oppimiseen ja opettamiseen. – Aalto, Eija & Suni, Minna (toim.) 1993: *Kohdekielenä suomi. Näkökulmia opetukseen*. Korkeakoulujen kielikeskus, Jyväskylä.
- Silfverberg, Leena 1993: *Mitä on suomi vieraana kielenä?* Virittäjä 97 (2) s. 254–252.
- Silfverberg, Leena & White, Leila & Sovijärvi, Sini 2003: *Supisuomea*. YLE opetusohjelmat. Helsinki: Finn Lectura.
- Storhammar, Marjaterettu 1994: Yleiskielen ja puhekielen suhde ulkomaalaisopettajien opetuspuheessa. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- Talvitie, Ulla 1995: Suomen kielen opettaminen opetuksen edetessä. – Nina Rekola (toim.), *Suomi toisena kielenä – maahanmuuttajien suomen kielen opetuksesta*. s. 37–42. Helsinki: Opetushallitus.
- Tanner, Johanna 2012: *Rakenne, tilanne ja kohteliaisuus. Pyynnöt S2-oppikirjoissa ja autenttisissa keskusteluissa*. Väitöskirja. Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuksien laitos, Helsingin yliopisto. Helsinki: Unigrafia Oy.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuononen, Nappu-Maria 2002: ”...Syntyny Ruotsis mut mä oon yhtä paljo suomalaineniki...” *Havainnot kuuden ruotsinsuomalaisen nuoren kieli-identiteetistä ja suullisen suomen kielen taidoista*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomen kieli.
- Ventä, Leena 2007: Opetuspuheen puhekielisyys suomi toisena kielenä -opetuksessa. – Sulkala, H. & Halme, M-L. & Holmi, H. (toim.), *Tutkielmia oppijankielestä III* s. 135–146. Studia humaniora ouluensia 5. Oulun yliopisto.
- Vesala, Kari Mikko & Rantanen, Teemu 2007: *Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Viinikka, Jenni & Voutilainen, Eero 2013: *Ääniä ilmassa, merkkejä paperilla – puhutun ja kirjoitetun kielen suhteesta*. Kielikello 3/2013. – <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=2628> 29.10.2015.
- White, Leila 2012: *From Start to Finnish. A Short Course in Finnish*. Helsinki: Finn Lectura.
- Wiik, Kalevi 2006: *Sano se murteella. Minkälaisia suomen murteet ovat ja missä niitä puhutaan*. Tampere: Pilot-kustannus.

LIITE 1

Haastattelu S2-opettajille

Niina Sillankorva

1. Opettajan tausta
 - a. koulutus ja työhistoria
 - b. Mistä olet kotoisin?
 - c. Kauanko olet asunut tällä paikkakunnalla?

2. Millaista ryhmää tai ryhmiä opetat? Millaisia ryhmiä olet opettanut aikaisemmin?

3. Kuvaile paikkakuntasi puhekieltä. (Muodot, sanasto jne, verrattuna muihin murteisiin tai yleiskieleen)

4. Kuvaile opetuskieltäsi.
 - a. Millaiseen opetuskieleen pyrit ja miksi? Millaista kieltä käytät? Missä suhteessa paikallista puhekieltä, yleispuhekieltä, yleiskieltä? Esimerkkejä?
 - b. Mikä kielimuodon valintaan vaikuttaa? Vaihteleeiko esimerkiksi tilanteittain tai ryhmittäin?

5. Miten suhtaudut paikallisen murteen opettamiseen S2-opiskelijoille?
 - a. Mikä on paikallisen puhekielen opettamisen merkitys tai tarkoitus?
 - b. Miten tarpeellisena koet murteen/puhekielen opettamisen? Miksi/miksi ei?

6. Miten käsittelet puhekieltä ja paikallista murretta opiskelijoidesi kanssa?
 - a. Missä vaiheessa ja minkä verran?

- b. Mitä koet tärkeänä hallita puhekielestä juuri tällä paikkakunnalla? Miksi?
 - c. Mitä materiaalia käytät puhekielen opettamiseen? (Esim. valmiit puhekielen oppimateriaalit, omat materiaalit, radio, tv, internet)
 - d. Mitä mieltä olet puhekieleen tehdyistä oppimateriaaleista?
 - e. Käsitteletkö paikallista kulttuuria? Miten?
7. Millaisia kokemuksia sinulla on opiskelijoidesi suhtautumisesta murteen oppimiseen?
- a. Vaihteleeiko asenne esimerkiksi eri ikäisten tai erilaisesta taustasta tulevien opiskelijoiden välillä?
 - b. Mitkä odotukset ympäristöllä on oppijoiden käyttämän kielen suhteen? Muilla opettajilla? Ystävillä, työtovereilla, viranomaisilla?
 - c. Miten suomalaiset suhtautuvat maahanmuuttajan puhetapaan / kuuluuko murre maahanmuuttajalle?
8. Mitä ongelmia tai haasteita puhekielen ja murteen opettamiseen liittyy? Mikä mietityttää?